

ZVEZEK · 3
LETO VII ·

MAREC
·MCMX·

N · A · Š · I · Z · A · P · I · S · K · I

SOCIALNA REVIJA · UREDNIK DR. ANTON
DERMOTA · · ODGOVORNI UREDNIK IN
IZDAJATELJ ANTON KRISTAN · LJUBLJANA

VSEBINA:

DR. DERMOTA · BURŽOAZIJA IN PROLETARIAT · · ABDITUS · SO-
CIALIZEM POSAMEZNIKA (Dalje) · · DR. DRAGOTIN LONČAR · IZ
POLITIČNE KORESPONDENCE DR. JANEZA BLEIWEISA (Dalje) ·
DR. JOSIP FERFOLJA · MASARYKOVA PRAKTIČNA FILOZOFIJA (Dalje)
PREGLED · SOCIALNO-POLITIČNI · KULTURNI · STROKOVNI · LI-
· TERARNI · · OTON ŽUPANČIČ · EPIGRAMI ·

·MCMX·

LASTNIK KONZORCIJ „NAŠIH ZAPISKOV“ · UREDNIŠTVO V
GORICI · VIA DEL BOSCHETTO 29 · UPRAVA V LJUBLJANI
ŠELENBURGOVA ULICA 6_{II} · · TISK TISKARNE · IV. PR.
LAMPRET V KRANJU · POSAMEZNE ŠTEVILKE : 40 VIN.

Naši Zapiski

izhajajo vsakega
1. v mesecu ::

Poročnina znaša za Avstro-Ogrsko za celo leto
4 K 80 v s poštino vred, za pol in četrť leta so-
razmerno manj; za Nemčijo 5 K 60 v, za ostale
države. 6 K 20 v. :: Posamezne številke 40 v.

Rokopisi naj se pošiljajo na adresu Dr. ANTON DERMOTA
v Gorici, via del Boschetto 29. :: Poročnina pa na naslov:
:: NAŠI ZAPISKI, Ljubljana, Šelenburgova ulica 6/II. ::

„Naši Zapiski“

VI. letnik 1909 se dobe za K 4.80
pri uprav „Naših Zapiskov“ v
Ljubljani, Šelenburgova ul. 6./II.

Najnižje cene.

Največji izbor.

Skrbno izdelovanje

Preobleke. Popravila

L. MIKUSCH
tovarna dežnikov,
Ljubljana, Mestni trg 15.

Pod spovednim pečatom.

Spisal R. Kirchsteiger,
preložil Etbin Kristan.
Cena I. dela 2 K 60 vin.,
II. dela 2 K. Ta lepa in
nadose zanimivo pisana
knjiga je prao pripravna
za darilo ob primernih
priložnostih. Dobiva se v
vseh knjigarnah in v

Del. tisk. druž. v Ljubljani

GRIČAR & MEJAČ

Ljubljana, Prežernova ulica 9

priporoča svojo bogato zalogo

izgotovljenih oblek

za gospode in dečke ter mične novosti v konfekciji za dame in
deklice. — Ceniki zastoj in franko.

DR. DERMOTA:

Buržoazija in proletariat.

edkokdaj se nam primeri — niti se ne spominjamo takega slučaja — da bi v „Naših Zapiskih“ ne govorili dovolj jasno, razločno in odločno. Pa vendar čujemo o članku *Slovenska inteligenca in proletariat* take sodbe in nazore, da se čudom čudimo. Tako se naše misli razlagajo in na Prokrustovo posteljo natezajo, da prihajajo na dan naravnost napričakovani rezultati. Komentarji o našem članku so tako različni in protislovni, da moramo podati nekaj pojasnila, kako je kaj takega mogoče.

Prav res — kako je mogoče, da se o stvari, ki smo jo napravljali mirno in preprosto, brez aspiracij in pretenzij, tako različno in neverjetno sodi?

Vzrok ne tiči v nas. Vzrok tiči v predmetu in — čitateljih.

Pred vsem konstatirajmo, da nismo čuli nobenih napačnih komentarjev iz vrst proletariata. Znamenje, da so tu izvajanja omenjenega članka razumeli tako, kakor smo jih zapisali in kakor smo hoteli, da naj se razumejo. Iz tega lahko posnemamo, da proletariat pozna buržoazijo in še bolj njeno spako — posili-buržoazijo.

Kar je bilo izpodtikanja, je prišlo vse iz krogov, ki so, ali ki bi radi bili buržoazija.

In iz kakšnih razlogov se je porodilo to izpodtikanje? Iz nepoznanja, iz nevednosti! Ne poznajo sebe, ne proletariata; ne poznajo razlike med buržoazijo in proletariatom. Kajti to, kar oni imenujejo buržoazijo, in kar oni opisujejo kot proletariat, je v resnici vse kaj drugega!

Ferdinand Lassalle se utegne marsikomu zdeti zastarel; morda samo še častitljiv ornament, ki mu zgodovina da v socialističnem gibanju poseben sijaj. Toda baš on je z jasnostjo in točnostjo, s kakršno se le sijajen agitator in govornik more izražati, opredelil pojem buržoazije (Arbeiterprogramm).

„Po teh razmotrivanjih“ — pravi Lassalle — „boste, gospoda moja, popolnoma razumeli pravi pomen slavne brošure, ki jo je 1788, eno leto pred francosko revolucijo, objavil Abbé Sieyes in ki se reasumira v besedah: qu'est — ce que c'est que le tiers état? rien! qu'est qu'il doit être? tout! Tiers état, ali tretji stan je bila namreč na Francoskem imenovana buržoazija zato, ker je med francoskimi stanovi nasproti obema privilegiranima stanovima, plemstvu in duhovščini, tvorila tretji stan, ki je pomenjal vse nepriviligirano ljudstvo.

Ona brošura se torej izčrpa v obeh vprašanjih, ki jih je Sieyes ondi zastavil, in v odgovorih, ki jih je dal: Kaj je *tretji* stan? Nič! Kaj naj bi bil? Vse!

Tako Sieyes formulira oboje vprašanj in odgovorov. Ostreje in pravilneje izražen je pa bil pravi pomen teh vprašanj in odgovorov v sledečem:

Kaj je *tretji* stan *faktično, dejanski*? Vse!

Kaj pa je *pravno*? Nič!

Šlo je tedaj zato, da se *pravni* položaj tretjega stanu *izenači* z njegovim *dejanskim* pomenom; zato je šlo, da njegov *dejanski*, že obstoječi pomen zadobi tudi *pravno* sankcijo in priznanje — in baš to je delo in pomen zmagoslavne revolucije, ki je izbruhnila 1789 na Francoskem in uplivala preobraževalno tudi na ostale dežele Evrope.

Ne bom vam, gospoda moja, tu podajal zgodovine francoske revolucije. Samo z najvažnejšimi in najodločilnejšimi prehodnimi točkami družabnih period se tu lahko pečamo, in še s temi le prav kratko in površno...

Tu bolj nastaja vprašanje, kdo je bil tretji stan ali buržoazija, ki je s francosko revolucijo zmagala nad privilegiranimi stanovi in zadobila vlado nad državo?

Ker je ta stan stal nasproti privilegiranim, s postavnimi predpravami razpolagajočim stanovom družbe, je na prvi hip takrat samega sebe istovetil s celokupnim ljudstvom, *svojo* stvar s stvarjo vsega *človeštva*. Odtod veličastno in velikansko navdušenje, ki vlada v oni dobi. *Pravice* *človekove* se proglašajo in zdi se, kakor da so z osvoboditvijo in vlado tretjega stanu prenehale vse postavne predpravice v družbi, in kakor da se je sleharno *pravno privilegirano* razlikovanje strnilo v eno svobodo človeka.

Sicer piše že takrat, prav v začetku pokreta v aprilu 1789, o priliki volitev državnih stanov, ki jih je kralj sklical, odločivši, naj pošlje sedaj tretji stan sam ravno toliko zaupnikov, kakor

plemstvo in duhovščina oba skupaj, — piše že takrat list, ki nikakor ni bil revolucionaren, naslednje: „Kdo nam more povedati, če ne bo sledil despotizem buržoazije dozdevni aristokraciji plemstva?“

Take klice pa so takrat preslišavali še popolnoma v vseobčem navdušenju.

Vendar pa se moramo povrniti k onemu vprašanju; vprašati moramo čisto natančno: ali je bila stvar tretjega stanu v resnici stvar *vsega* človeštva, ali pa je ta *tretji* stan, buržoazija, v notranjem, v svojem srcu imel še *četrti* stan, od katerega se je hotel sam zopet ločiti in ga podvreči svoji prevladi?

Čas je, gospoda moja, da se izrazim o pomenu besede *buržoazija* ali velika buržoazija kot označba politične stranke, o pomenu, ki ga ima beseda buržoazija v *mojih* mislih.

Beseda buržoazija je tekom zgodovine sprejela pomen, da označuje prav določno politično smer, ki jo takoj razložim. Ves neplemski meščanski razred se je cepil, ko je nastopila francoska revolucija, in se cepi še danes v celoti zopet na *dva* podrazreda; prvič v razred onih, ki dobivajo svoje dohodke povsem ali po večini iz svojega dela in se pri tem opirajo pri tem na skromen kapital ali pa na nobenega, ki jim omogoča, da izvršujejo produktivno delo, s katerim preživljajo svojo rodbino in sebe; v ta razred torej sodijo delavci, malomeščani in rokodelci ter v celoti kmetje. In drugič razred onih, ki razpolagajo z veliko meščansko posestjo, z *velikim* kapitalom in na temelju takšnega velikega kapitala producirajo ali pa vlečejo iz njega rentne dohodke.

Noben meščan ni nevoljen, če se plemič v svoji sobi raduje nad svojimi predniki in nad svojo zemljiško posestjo. Če pa se plemič hoče posluževati teh prednikov ali te zemljiške posesti kot pogojev za neko posebno veljavo in opravičenost v državi, kot pogojev neke vlade nad državno voljo — potem pa se pričinja srd meščanstva proti plemiču in ono ga nazivlje *fevdalca*.

In prav tako je s stvarjo — upošteva je dejanske razlike posesti — v meščanskem svetu.

Da se velemeščan v svoji sobi raduje nad veliko prijetnostjo in veliko udobnostjo, ki jo nudi meščanska velika posest posestniku, — nič bolj priprostega, nič bolj naravnega in nič bolj pravilnega ni kot to!

... Če pa velemeščan ni zadovoljen z dejansko udobnostjo velike posesti, hoče meščansko posest, *kapital*, tudi imeti še za

pogoj, da si prisvaja delež na vladi v državi, na določanju državne volje in državnega smotra, šele *potem* postane velemeščan buržoá, potem napravi *dejstvo* posesti za pravni predpogoj političnega gospodstva, *potem* se karakterizira kot nov privilegiran stan v ljudstvu, ki hoče vladajoče lastnosti svojega privilegija ravno tako vtisniti vsem družabnim napravam, kakor je to počenjalo plemstvo v srednjem veku s privilegijem zemljiške posesti . . . (Wenn aber der Großbürger, nicht zufrieden mit der tatsächlichen Annehmlichkeit eines großen Besitzes, den bürgerlichen Besitz, das *Kapital*, auch noch als die Bedingung hinstellen will, an der Herrschaft über den Staat, an der Bestimmung des Staatswillens und des Staatszweckes Teil zu nehmen, *dann* erst wird der Großbürger zum Bourgeois, dann macht er die *Tatsache* des Besitzes zur rechtlichen Bedingung der politischen Herrschaft, *dann* charakterisiert er sich als einen neuen privilegierten Stand im Volke, der nun das herrschende Gepräge seines Privilegiums allen gesellschaftlichen Einrichtungen eben so gut aufdrücken will, wie dies der Adel in Mittelalter mit dem Privilegium des Grundbesitzes getan. (Arbeiterprogramm. Lassalles ausgew. Reden und Schriften. I. Bd. Str. 193—197. Izd. K. Fr. Pfau.)

To idejo, da je posest oziroma kapital bil tisti prag, preko katerega si mogel vstopiti v svetišče političnih pravic in svoboščin; da je kapital bil tisti „Freibrief“, s katerim si lahko zahteval političnih pravic in svoboščin, Lassalle razvija in dokazuje na navedenem mestu na podlagi francoskih razmer, kakršne so bile v prvi polovici 19. stoletja. Te razmere so bile tipične. Ne morem si kaj, da ne bi navedel vsaj par drastičnih primerov.

„V marsikaterem oziru izvaja buržoazija gospodstvo svojega posebnega privilegija in elementa še s strožjo doslednostjo, nego je to izvajalo plemstvo v srednjem veku z zemljiško posestjo.

Pouk ljudstva — govorim tu o pouku odraslih — je bil v srednjem veku prepuščen duhovščini. Odtlej so časopisi prevzeli to nalogo. Toda s kavcijami, ki jih morajo časopisi vlagati, in še *mnogo bolj s časniškim kolkom*, ki se pri nas, na Francoskem in drugod terja od časopisov, se dnevnik zelo podraži, postaja naprava, ki se dá oživotvoriti le z znatnimi sredstvi kapitala, tako da je vsled tega celo zmožnost, vplivati na *ljudsko mnenje*, ga izobraziti in voditi, postala privilegij velike posesti kapitala.

Če bi *tega* ne bilo, bi imeli *čisto* drugačne in *mnogo boljše* časopise.

Zanimljivo je opazovati, kako zgodaj se pojavlja to strem-ljenje velike buržoazije, da napravi iz tiska privilegij kapitala, in v kakšni naivni, neprikriti obliki. Dne 24. julija 1789, malo dni po naskoku na bastiljo, torej že prve dni, ko si je buržoazija osvo-jila politično oblast, so izdali mestni reprezentanti pariške občine sklep, s katerim so proglasili tiskarje odgovornim, če bi ob-javljali brošure ali letake pisateljev „sans existence connue“, brez notorično znanih ekzistenčnih sredstev. Torej naj bi baš pri-dobljena tiskovna svoboda bila samo za pisatelje z „notorično zna-nimi ekzistenčnimi sredstvi“. *Lastnina* nastopa tu kot pogoj ti-skovne svobode, da, celo moralitete pisateljeve! Naivnost prvih dni buržoazijskega gospodstva izraža le na otroško odkritosrčen način, kar se danes dosega na umeten način s kavcijami in čas-niškim kolkom. (Ibid. str. 204/5.)“

Ali je treba še kaj dodajati, da postane tudi onim, ki niso prav nič poučeni, jasno, kaj in kakšna je buržoazija? Komur bi vstajali še kakšni dvomi, naj vzame v roke *komunistični ma-nifest*, naj čita Engelsovo „*Lage der arbeitenden Klassen in Eng-land*“, naj pogleda Bebelovo „*Die Frau und der Socialismus*“, Herknerjeva „*Arbeiterfrage*“ je silno poučna... Literatura je ogromna, kajti če hočemo biti pravični, moramo priznati, da vsa socialno politična dela — in koliko jih je! — niso nič drugega, nego večalimanj bridka in resnična obtožba buržoazije in nje-nega delovanja in vplivanja! Komur pa niti to ne bi zadoščalo, komur ne bi pomagalo, če bi pogledal v tovarne, rudnike, de-lavska stanovanja, v razsipno življenje buržoazije itd.. — ta ima ušesa gluha, oči slepe, srce zakrknjeno!

Tako smo torej ono, kar smo zadnjič povedali s kratko besedo, opisali podrobneje: zdaj mora biti očitno, kaj in kakšna je buržoazija.

Pa se poreče: če hočemo imeti slovenski narod popoln, če naj bodo zastopani v njem vsi sloji in razredi ekonomski in socialno, potem ne moremo biti brez podjetnikov. Podjetniki pa so jedro buržoazije v vsakem narodu. Torej ne moremo biti brez buržoazije.

Odgovarjam: ni resnica, da bi podjetništvo moralo in moglo biti samo v rokah buržoazije; ni resnica, da bi bil mogoč samo kapitalistični način produkcije in distribucije. Pa tudi če bi tako bilo resnično, — kdo nas bo prepričal, da je dolžnost drugih slojev in razredov, da se pustijo žuliti in guliti, samo zato, da se more razširiti in razčeperiti buržoazija tudi pri nas? Kdor hoče

imeti buržoazijo na Slovenskem, kdor jo smatra za neizogibno potrebno, naj si privošči to veselje na svoje stroške! Da bi se zato moral proletariat pustiti izmozgavati in izkoriščati — morda celo v imenu kakšnega gesla „svoji k svojim“, tega naj nihče nikar več ne pripoveduje proletariatu. Če ima, ali hoče imeti buržoazija pri nas svoj „plaisir“, naj ga tudi sama plača! . . .

Buržoazija pa — sedaj to že moramo prav na glas povedati, ker je toliko glušcev v deželi — ni že vse ono, kar se lepo oblači in odeva, kar gosposko je in pije, kar nosi zlatnino in srebrnino, kar sedi v ložah in v parterju, kar se vozi v prvem in drugem razredu . . . Buržoá ne postaneš že zato ali vsled tega, ker se zanimlješ za lepoto v umetnosti in književnosti; ako imaš smisel za harmonično in estetično življenje, kakor ga živiš nele vpricho tujih ljudi, marveč tudi, kadar si doma sam s seboj in svojo dušo. Buržoá postaneš, kadar hočeš svoje materialno stališče, s katerim se odlikuješ pred drugimi izrabiti tako, da vsled in zaradi njega zahtevaš v družbi predpravice, bodisi političnih, gospodarskih ali socialnih, na škodo drugim, ki so materialno slabejši.

In kdo je proletarec? Če veš, kdo je buržoá, veš tudi, kdo je proletarec!

ABDITUS:

Socializem posameznika.

Dalje.

IV.

svetovnem gibanju načel imamo dve glavni struji. V boju med staro in novo družbo se dandanes križa dvojih, nasprotnih si, svet preobrazujočih naziranj: *krščansko* in *materialistiško*.

Razlage materialistiškega svetovnega nazora so različne. Prva razlaga: Človek je brezpomemben atom v neskončnem vsemirju, pravtako, kakor je tudi planet, na katerem nam je dano živeti, le majhen košček velikega, neizmernega svetovja. Iz tega temeljnega prvotnega naziranja sledi, da je človekova volja in človeška zgodovina sploh zgolj proizvod razvoja, ki je vsemogočen in na katerega človek nima vpliva. To je filozofična plat materialistiškega svetovnega nazora.

Druga razlaga: Historični materializem priznava odločilno moč gospodarskih ali gmotnih razmer, stavi pa človeka višje in tudi njegovo voljo, trdeč, da vpliva ta volja tudi na smer razvoja.

Prva razlaga je priprosta in enostavna, druga komplicirana.

Filozofični temelj materializma je samo eden; novejši razlage materializma se opirajo zlasti na ekonomični determinizem, ki ga danes ni možno tajiti in ki ga moderni človek vsprejemlje kot nauk razlaganja zgodovine.

Krščanski svetovni nazor pa uči, da ima človek prosto voljo, da torej človek ni zgolj produkt razmer, v katerih živi. To prosto voljo je človeku podelil Bog, da ima možnost si pridobiti dobro ali slabo življenje po smrti, ko oživi človekova duša. Omikanemu kakor tudi neomikanemu kristjanu je tedaj posmrtno, duševno življenje končni in edini cilj zemeljskega življenja, dočim je materialistu končni cilj človeškega dejanja in nehanja srečno življenje že na zemlji.

Temeljni nauk krščanstva je tedaj ta: Naše zemeljsko življenje je le prehodna doba v boljše življenje — v duševno posmrtno življenje.

Krščanski svetovni nazor ima — kakor vemo — odločno individualistiško tendenco, dočim materialistiški svetovni nazor pozna posameznika le kot del mase, del gibajoče se snovi.

Nastane težko vprašanje: Ali je to, kar nas uči krščanstvo, resnično, ali moremo verovati temu, da bomo vsaj po smrti boljše duševno živeli?

Filozofični materializem to zanikava. Materialistiški nazor je lepo zaokrožen in reči se mora, da so njegove meje za svobodno duševno življenje zelo ozke. Če vem, da ni Boga nad menoj, čem vem, da sem le neznamenit kosček materije, mi je svet, ki ga vidim, slišim, čutim — vse. Ta realni svet pa je majhen, omejen je človekov pogled v njem. Egoizem človeka, ki pozna le gmotne prednosti — v prvi vrsti — ostane človeku edini objekt razmišljanja.

Končno pa temelji tudi ta nazor le na hipotezi. Neoporečno je, da nam ostane slutnja, če je za temi lepo zaokroženimi mejami filozofičnega materializma vendar še kaj drugega. Morda je tam zunaj Bog, višje bitje, vladajoče nad človekom?

Ta slutnja, se mi zdi, ostane večna, zahteva od človeka več duševnega napora in misli, kakor mu more dati materialistično verzvo.

Če smo videli pri krščanstvu negotovost, ker nismo marali verovati, ali nam more potemtakem dati gotovost filozofični materializem? Brez dvoma je, da nam daje krščanski individualistični svetovni nazor večjo možnost duševnega napredovanja in razvitka, kakor pa filozofični materializem. Zato je krščanstvo še danes filozofsko zmagovito, ker je njegov svetovni nazor močnejši in lepši.

Zakaj pri vsem tem je treba upoštevati, da je človek po naturi verno bitje. Socializem pa mora računati v ne ravno zadnji vrsti z duševnim razpoloženjem človeka.

Filozofsko temelji socializem po veliki večini svojih praktičnih predstavnikov na materialistiškem svetovnem naziranju, dasi-ravno je praktiška izvedba tega epikurejskega načela rodila kot odpor socialistiško misel v njenih radikalnih, nepopolnih početkih. Želja po neizmernem uživanju slasti tega sveta, ki se ni nikoli ozirala na kako „pravičnost“, je imela za posledek brezobzirno izkoriščanje družabno šibkejših. To ni bilo utemeljeno v družabni potrebi, niti kje drugje. Ta gmotna sila je dosledno izvedena negacija krščanskega svetovnega naziranja in v tej reakciji proti materialističnim privilegirancem se je rodil socializem. Poslužil se je sredstva, ki mu ga je dalo rojstvo. Stalno pa se to ni moglo držati in filozofični materializem se je samo tako dolgo mogel družiti s socialističskimi mislimi, dokler so bile te misli, socialistiško mišljenje in čustvovanje, brezmejno radikalne, to je nepopolne. Historični materializem pa je dal socializmu krepko sredstvo za razumevanje našega historičnega življenja: Ekonomski determinizem, ki je neprecenljivo orožje v vsakdanjih socialnih bojih.

Socializem kot družabni in ekonomski faktor se danes ne more več držati trhle veje filozofičnega materializma. Ta nas — kakor že rečeno — uči, da smo ljudje le neznatni delci velikega mehanizma, brez moči in lastne volje, da izginemo neopaženi in nepogrešani. Vseeno je, ali živimo dolgo in koristno življenje, ali pa poginemo koj po porodu, še predno smo se zavedli. Namen človekov je zgolj umreti in živeti.

Ta življenski indiferentizem je misleči in čuteči človek zavrgel kot neporabljiv. Socialist pa, ki zahteva novega in boljšega življenja, mora tak življenski nazor kategorično zavreči. S tem, da prodira in se bojuje socializem proti sedANJI družbi in starim nazorom, ustvarja pot novemu čvrstejšemu — *socialnemu* — in-

dividualizmu, — temu pa je krščansko svetovno naziranje vse-kakor bližje, kakor pa duševna pustinja materialistiške filozofije.

Človek, ki je sam sebi namen, postaja središče vsega. Vse je zaradi človeka tukaj, ki mu je dolžnost skrbeti zato, da bo dobro in pravično živel, ne le sam, temveč tudi njegov bližnji.

Najvišje socialno delo bo utrditev harmoničnega sodelovanja med posameznikom in celoto. Socialna pravica bo to.

Ta harmonija pa izključuje vsako izkoriščanje, temelječe v¹ potenciranem materialistiškem nazoru, kakor obenem ustvarja potrebo nove socialne etike.

V.

Kapital je znak naše dobe. Kapital so proizvodna sredstva v zasebni posesti in kar je s tem v zvezi, n. pr. nadvrednost. To historično kategorijo hoče socializem premagati in sicer na ta način, da podružabi produkcijska, proizvodna sredstva in s tem onemogoči izkoriščanje ljudstva po posameznih kapitalistih. To izkoriščanje je vsled razvite blagovne produkcije veliko in tvori za delavni sloj družabno bedo.

Bogastva socializem ne zanikuje, tudi bogastva v zasebni lasti ne. Socialist, ki stremi po tem, da odvzame posamezniku⁷ slehernomožnostsvobodnega razpolaganja z njegovim posestvom itd., je utopističen socialist. Moderni socializem hoče marveč le kapital kot proizvodna sredstvo iztrgati iz moči zasebne zlorabe.

Garancija proti individualni zlorabi kapitala — kakor omo-gočuje to današnja kapitalistična družba — pa je kolektivna, t. j. skupna last produkcijskih sredstev.

Ta proces se ima izvršiti polagoma, potom postavodaje,⁷ kot najvišje sankcije vseobče družabne potrebe in sile. Vsako nenadno in skupno „razoroženje“ kapitalistov je historično izključeno. Izvršiti se more samo potom historično izvedenega dogo-vora in vztrajnega dela socialno šibkega razreda današnje družbe.

Ta administrativni program socializma zahteva pa sicer ne absolutne, pač pa veliko večjo *individualno svobodo*, nego jo imamo danes. Ta večja individualna svoboda se zrcali v njeni bodoči *posplošenosti*.

Gibalno pero, gonilna sila posameznika ali kake celote je brez dvoma *potreba*. Potreba je središče in izhod vsega narodno-gospodarskega gibanja.

Po veliki večini je danes kapital zasebna last. Ta pa je v velekapitalistični dobi že davno nehala biti središče in cilj potreb-

nega proizvodjanja, ker se zasebna last ne omejuje na osebno rabo.

Izdelovanje produktov se ne vrši v velekapitalistični dobi več radi potrebe posameznika in družbe, temveč radi dobička v svrhu množitve kapitala v rokah posameznika.

Socialno načelo torej je: Kolektivna produkcija. Temeljno načelo proizvodjanja bodi potreba uporabe za ljudi. S tem bi bila odstranjena ena najhujših nesreč kapitalističnega obrata, krize, ki pahne vsakokrat, ko nastopi, tisoče družin v bedo in nesrečo.

Zahteva torej socializem kolektivno produkcijo, dočim kolektivni konsum kot nepotreben in postranski zavrača.

Svoboda družbe ali pa kake celote se zrcali v svobodi posameznika. Največja svoboda posameznika pa tiči v tem, da ta sam določuje svoje individualne potrebe. To je temelj individualistiške svobode. Vzemite posamezniku možnost odločevati nad seboj samim, in pokopana je svoboda. V tem trenutku ne moremo več govoriti o individualizmu — a tudi o socializmu ne.

Napačno je toraj načelo, da vzame socializem individualno svobodo in jo pokoplje; res je marveč, da mora socializem svobodo posameznika dvigniti in posplošiti, če hoče sam obveljati. To posplošenje pa se ima izvršiti tako, da se zniža moč zasebnega proizvodjalnega kapitala. Na ta način si bo mogel posameznik pridobivati sredstev za utešenje svojih potreb, ki si jih bo odločeval sam.

S tem je dosežena največja in najvišja svoboda, ki si jo moremo danes misliti.

Ta svoboda, dana vsakemu posameznemu, pa nedvomno zahteva tej svobodi primerno jasnost v življenju in razmerah vsakočasne dobe.

Brez tega pada svoboda, ki jo je dvignil socializem, in z njo socialna družba. Kakor je svoboda lepa in dobra, tako je tudi slaba in škodljiva, če je zgolj objekt zlorabe in grabežljivosti.

Tu pa stopa v ospredje poglobljeni verski moment posameznika in sicer kot moralna moč posameznika v boju in kot uživanje individualne duše.

Socializem ustvarja s tem, da daje in dajati mora slehernemu človeku moč odločevati o njegovih lastnih potrebah, možnost, da se lahko razvija in napreduje. Ta svoboda zahteva pa odločno individualne zmožnosti jo vsprejemati in pa uporabljati. Ta zmožnost zahteva torej socialno izobrazbo. Ta naj izčrpava vse vede, ki imajo ali pa morejo imeti stik z življenjem.

Zadnja in vrhnja funkcija socialne izobrazbe pa je *človekova zavest*, temelječa v družabni, odnosno socialni etiki ali pa na verstvu posameznika — v socialistični družbi lahko tudi *socialna vest* imenovana.

Dalje.

Iz politične korespondence dr. Janeza Bleiweisa.¹⁾

Priobčuje dr. Dragotin Lončar.

Dalje.

XX.

Pismo Mihaela Hermana²⁾ dr. Josipu Poklukarju (pisano v nemškem jeziku).

Z dne 9. februarja 1872.

Herman priporoča izstop iz državnega zbora. „Skoro vse, kar ima razum med slovenskim narodom in v državnopravni opoziciji, kar prav misli in čuti, je globoko obžalovalo vstop kranjskih poslancev v državni zbor. Čutimo se sami onečastene zaradi nečastne vloge, ki jo tam igrajo ...

Ako gospodje na zadnji udarec v obraz, ki se je prizadel njih deželi in narodu, ne odgovore s takojšnjim odpotovanjem z Dunaja. potem so se najbrže onemogočili za vso prihodnjost in izročili svoj narod pri prihodnjih volitvah njegovim nasprotnikom, na vsak način pa oživeli misel, da ne zaslužimo boljšega postopanja. Sedaj je morebiti zadnji trenutek, da se morejo rehabilitirati, ker pred dvema letoma je bil drug položaj.

Vaš izstop ne bo brez moralnega učinka. Nekdo vendar mora začeti, drugi lažje slede ...“

XXI.

Pismo dr. Josipa Poklukarja³⁾ Mihaelu Hermanu (nemški izvirnik).

Z dne 19. februarja 1872.

Bil je soglasni sklep narodnega deželnozborskega kluba iti v državni zbor. To pa zato, ker zapuščeni od vseh dosedanjih zaveznikov „nismo hoteli sami in brezuspešno eksponirati svoje

¹⁾ Opomba. O Boletu, čigar pismi priobčujem v januarsko-februarski številki „Naših Zapiskov“, omenjam še dodatno, da označuje Stritar njegovo poročilo za čisto izmišljeno in neresnično (primerjaj tudi Bleiweisov Zbornik, stran 210).

²⁾ Mihael Herman, Nemec po rodu, je bil slovenski deželni in državni poslanec.

³⁾ Dr. Josip Poklukar (1837—1891), kranjski deželni glavar in drž. poslanec.

dežele in svojega ljudstva nasilnim odredbam sedanje vlade, nismo hoteli sami začeti boja in dati svojim nasprotnikom pri prihodnjih volitvah uspešnega orožja proti sebi. Naši volilci so bili za to taktiko, ž njimi, s celo deželjo smo v soglasji. Ko pride ugoden trenutek, nastopi cela opozicija v boj. Sedaj pa samo rekognosciramo, imamo male praske, kar ni lahko, in zato ni to „nečastna uloga“. Daljša naša naloga je, da preprečimo protinaravni razvoj našega ustavnega življenja in ugladimo pot za zdrave, na pravičnosti temelječe razmere. Kaj bi bila boljša taktika — izstop ali soudeleževanje — o tem premišljamo vsak dan.

Posvetovanja o proračunu kakor tudi drugih gmotnih vprašanj ne smatramo za bistvena, čeprav ne smemo pri tem molčati, dokler smo navzoči — marveč vedno ostane kot edino odločilno veliko politično vprašanje in za to se okrepi opozicija, da more v danem trenutku združena zadeti ministerstvo.

Smatramo se za bistven del — sedaj smo prednja straža — cele državnopravne opozicije, s katero ne smemo biti v prepiru, ampak ostati v zavezništvu, s katero moramo ostati v vedni dotiki in postopati po skupnem načrtu.“

Državnopravna opozicija ima „protinaravno raztresene sile“, ki jih je treba združiti v „impozantno moč, zmožno za vodstvo vlade v Avstriji“.

XXII.

Pismo Dragotina Rudeža¹⁾ in Janeza Trdine²⁾.

Z dne 10. julija 1872.

Rudež in Trdina prosita Bleiweisa, naj izstopi iz konzorcija kneza Karla Auersperga, ki hoče Dolenjsko železnico čez Žužemperk, kjer ima fužine. Dolenjci so za progo Trebnje-Novo Mesto. Slikata jezo ljudi, ki pravijo, da so voditelji (Bleiweis) izdajalci, ker so se združili z Auerspergom za progo, ki bo samo njemu v korist. Če bi bile sedaj volitve, bi bilo slabo za narodno stranko. Trdina piše: „Naši ljudje so samo toliko zavedni, da poslušajo narodnjake ceteris paribus, kadar ne čutijo nevarnosti za svoje materialne interese, ki so in bodo ostali še dolgo njihovo glavno vodilo... Ko bi šlo le za Novo Mesto, bi človek še besedice ne črnil. V njem ima naš narod mnogo več sovražnikov kakor prijateljev. Domoljub ne bi mogel obžalovati njegove usode, in če bi se ta birokratični brlog popolnoma uničil.“

¹⁾ *Dragotin Rudež* (1833—1885), deželni poslanec.

²⁾ *Janez Trdina* (1830—1905), eden najodličnejših slovenskih pisateljev.

Dr. Toman je bil izprožil 1865. leta misel o Gorenjski železnici, za katero se je ustanovil komité; v njem je bil od deželnega odbora dr. Bleiweis, od ljubljanskega mesta tedanji župan dr. Costa. Ko je bila ta proga dodelana, je deželni komité sklenil delati za Dolenjsko železnico. Načelnik tega komiteja je bil knez Karol Auersperg. Trdina je pojasnjeval ljudem: „Takrat o kakšnem drugem konzorciju še ni bilo niti glasa. Bleiweis si je mislil, bolje nekaj nego nič. Novomeški komité se je več let odeal v plašč misteriozne tajnosti, da dežela zanj še vedela ni, da so v Ljubljani morali, ko so izvedeli zanj, sumiti glavne može tega konzorcija: Langer, Leman, da so vse, kar so delali, delali le na nesrečo in sramoto svojega naroda.“

Trdina zaključuje: „Dobro vemo, kako tesno je združen Vaš ugled z disciplino cele narodne stranke. Tisti hip, ko bi izginil ta Vaš pošteno zasluženi ugled, nastopil bi nemudoma v narodnem taboru dovršeni razdor in razstroj, brez Vašega vodstva ne da se v naših okolišnih misliti nobena pametna organizacija našega narodnega boja zoper tuje samosilnike . . . Bog nas obvaruj pa take nesreče, da bi morali videti narod brez Vas in Vas brez naroda.“¹⁾“

XXIII.

Pismo dr. Kopača²⁾.

Z dne 3. maja 1872.

Veseli se, da se bo vendar obistinila davna njegova želja, da s polja suhoparne politike preidemo na polje denarstvene in s tem splošne emancipacije od nemškega življa. „Imena podpisateljev povabila so mi porok, da banka ne bode mrtvorajeno dete, kakor njena sestra „Slovenija“.“³⁾

Sicer pa si bodem dal truda, da na Hrvaškem široko polje odprem delovanju Ljubljanske banke. Zakaj bi tukaj na Hrvaškem mi Slovenci vse židom prepustili, to je naš teren, tega moremo kultivirati in v zvezi z Živnostensko banko in s pomočjo orga-

¹⁾ Bleiweis in Costa sta izstopila iz Auerspergovega komiteja dne 15. julija 1872. Dopis konzorcija z dne 26. julija 1872. nato omenja, da je v seji dne 27. junija 1872. dr. Bleiweis bil ne-le prisoten, marveč da je tudi lastnoročno podpisal njene sklepe.

²⁾ Dr. Kopač je bil ravnatelj nekega denarnega zavoda v Zagrebu.

³⁾ Dr. Bleiweis, Josip Gorup, Valentin Krisper, Ivan Vilhar in Peter Grasselli so podpisani na vabilu z dne 28. aprila 1872., ki vabi, da se osnuje osrednji narodni denarni zavod „Ljubljanska občna banka“. Kapital bi za enkrat znašal 1 milion gold. a. v., akcij bi pa bilo 5000 po 200 gold. a. v.

nizacije slovanskega kapitala malo pa malo se bomo pomikali naprej po obalah Save i. t. d.

Z banko odpremo Slovincem nove poti, in to moramo, če hočemo, da narod vedno z nami stoji — zakaj bi mi ne imeli gospodarstvene politike, če jo vsi drugi imajo, posebno Nemci, ki nas ž njo vsak dan bolj zatirajo? . . . Živila matica slovenskega kapitala, Ljubljanska banka!

XXIV.

Pismo Ivana Navratila¹⁾.

Z dne 17. marca 1872.

Obžaluje „sedanji razpor med „mladimi“ pa „starimi“ Slovinci, posebno pa Vas, da ste morali doživeti tolike nevhvaležnosti in bridkosti.“

Bleiweis naj se tolaži, da ima še neprešteto množico starih, vernih prijateljev, ki „vedo po vrednosti ceniti tudi značaj marsikaterega „mladega“ nasprotnika in opravičevca Vašega.“

XXV.

Pismo dr. Matije Dolence²⁾.

Z dne 9. februarja 1873.

Ker je Bleiweis izražal bojazen, da bi Prusija utegnila pohlastati Avstrijo, ga tolaži dr. Dolenec, da ima Prusija sicer požrešen želodec, ali vendar premajhen, da bi se v njem izgubila Avstrija, in preslab, da bi tak grižljaj prebavila, ki bi utegnil njeno požrešnost kaznovati s smrtjo. Bolje je pri nas nego na Nemškem, čeprav nimamo zlatih časov. Iz Prusije se selijo Nemci v severno Ameriko, da odidejo „pruski svobodi“. Zaradi oborožene velike vojske rastejo državna bremena.

„Hvaležno priznavši Vaše brojne in velike zasluge za slovenski narod, mi je kljub temu nemogoče se z vsemi Vašimi političnimi vzori strinjati.“

XXVI.

Pismo dr. Žige Bučarja, zdravnika v Novem Mestu, dr. Josipu Poklukarju.

Z dne 28. septembra 1873.

„Izvir našega razpora je iskati v osebnem mrzenju nekaterih med seboj, najsi delate in kujete programe, kolikor jih hočete. Volitev poslanca dolenjskih mest je za nas izmed najnevarnejših,

¹⁾ Ivan Navratil, slovenski jezikoslovec.

²⁾ Dr. Matija Dolenec, odvetnik, je bil med voditelji narodnega gibanja dunajskih Slovencev leta 1848.

da ne rečem: gotovo izgubljena. Terorizem vlade! Dokler bo ta volilni red, ne bo nikdar slovenski poslanec dolenjskih mest sedel v državnem zboru. Gre za častno manjšino, zato je treba domačega narodnjaka, da te candidature ne motimo z nobenimi programi, ker strankarski program, naj bo še tako varčno sestavljen, zanese neslogo med volilce. Oklic mora biti v občnih izrazih sestavljen in se gesel starih in mladih kolikor možno ogibati. To terja politika. To je mnenje narodnjakov, kakor Rozmana, dr. Vojske, Trdine, Rudeža, Navratila i. t. d.

Ako pravite vi (izvrševalni odbor ljubljanski), da mora vsak politik priznavati, da je vera važen faktor državnega obstanka, imate prav in vse, kar ste o veri pisali, podpišem jaz s prepričanjem, da bi bilo čisto nepotrebno in razvitku narodne ideje nekoristno, ako bi kdo skušal naš narod ob njegovo današnjo vero spraviti. Ako bi vam to zadoščalo, se strinjamo v tem vprašanju. Pa vaše tipanje po mojem stališču sega dalje in že danes hočete vedeti, bili jaz kot državni poslanec v *verskih* vprašanjih glasoval s konservativno stranko. Konsekventno moram reči, da bi jaz v vseh vprašanjih ohranitve verskih temeljev v *pravem pomenu te besede* ne glasoval zoper. Da se pa nobena pomota v naš dogovor ne vkrade, vas opominjam, *da veliko reči, katere dandanes duhovščina terja in hoče doseči, ne spada v pravi pojem „verskih temeljev“.*

Druzega ne veste (ali nečete) nič vprašati? Jeli „vera“ ost, okoli katere se naše narodne potrebe vrtijo? Edina? ali vsaj najvažnejša? Za narod, ne — to jaz terjam: potem bi samo katoličani mogli srečni biti, taki pa, ki kaj družega verujejo, pa nesrečni, čeprav jim nihče ne krati narodnosti, svobode, jezika in so blagoslovljeni v gospodarskem, denarnem, sploh materialnem oziru. Bore narod, ki dandanes svoje najboljše moči izgublja za idealen spiritualizem, ali pa celo v korist stanovskih nositeljev njegovih. Doktore, nam raste kuta od nog preko glave, kakor bršljan okoli stebila, nečutljivo pa gotovo in pogubljivo. Mislite, da se je boste mogli iznebiti, kadar vam priraste do srca. Jaz se bojim, da ne in zaradi tega si želim nazaj v one čase, ko smo bili edini, ker naša duhovščina ni stavila svojega dobička v prvo vrsto, ampak jo je narodna zavest pri nas in nas pri njej držala. Osebnostne mržnje so se potem polastile tega jabolka prepira in ne da se ozdraviti, nego da gredo oni za en korak nazaj, ki so ga preveč naprej storili.

Bodite politikarji brez strasti, saj nas vežejo vse enake potrebe.“

Pisma grofa Karla Hohenwartha¹⁾ (nemški izvirnik).

1.

Z dne 2. avgusta 1873.

Dr. Pražak je ponudil Hohenwartu kandidaturo v kmetiške m. okraju Prostejov-Kromeríž, kjer bi bil najbrže izvoljen soglasno. Hohenwart daje prednost mandatu na Kranjskem in prosi Bleiweisa, naj mu sporoči, ali je izvolitev v postojnskem okraju gotova, potem odkloni kandidaturo na Moravskem; sicer bi kandidaturo na Kranjskem preklical, ako ni gotova, „da ich nicht gerne gegen den von mir selbst großgezogenen dr. Razlag unterliegen möchte.“

2.

Z dne 6. avgusta 1873.

Hohenwart zagotavlja, da ni fraza, ako daje prednost mandatu na Kranjskem pred vsakim drugim.

3.

Z dne 16. septembra 1873.

Ker je Bleiweis prosil Hohenwarta, naj zavrne nekatere pomisleke „mladih“ proti sebi, odgovarja Hohenwart: „Ne morem ustreči Vaši želji. Ne bom prepričaval onih, ki kljub mojemu delovanju kot minister, kljub soglašajočim izjavam vseh slovenskih dežel in najodličnejših mož, kljub temu, kar pišejo nemško-liberalni listi o meni in proti meni že dve leti, poskušajo označevati me kot nasprotnika Slovanov. Ali naj zavračam očitke, ki jih resni možje ne morejo imeti za resne, kakor da nisem razveljavil prepovedi ljubljanske deželne vlade glede nekega tabora, ali da sem dal štajerskim Slovincem neki nemilostni odgovor, ali naj zavračam fantazije „Sočinega“ urednika, o katerih mi pišete in za katere ima baje dokaze, da napravim prostor ravno tako *tehtnim* novim pritožbam. Moja politična osebnost je dovolj izrazita, da mi ni treba tega delati. Bilo bi nehvaležno in nasprotno mojim nazorom.

Ne iščem mandata, ki sem ga sprejel, ko se me je prosilo za to, ker se nisem hotel odtegniti službi dežele v tako važnem trenutku. Ne prosim zato zaupanja, ako se mi ne da spontano, in brez zavisti bom gledal drugo osebnost na tem mestu, ki je bilo poprej meni namenjeno, ako večina volilcev misli, da bo

¹⁾ *Grof Karol Hohenwart* (1824—1899), nemški veleposestnik, slovenski državni poslanec in vodja konservativcev v avstrijskem parlamentu.

tako bolje za njih interese. Kjer si stojita dve frakciji iste stranke nasproti, tam naj odločuje: patriotizem. To čustvo in ne osebne simpatije ali antipatije morajo nagniti manjšino, da podredi svoje želje večini, da se ne uresniči: *Duobus litigantibus tertius gaudet.*"

Končno prosi Bleiweisa, naj v tem smislu vpliva na razdvojene brate, da se združijo.

4.

Z dne 22. oktobra 1873.

„Nasproti skoro soglasni izvolitvi gorenjskih kmetiških občin se kažejo hujskanja, katerih predmet sem postal na Notranjskem, v vsi svoji revščini . . .¹⁾

Kakor me je zelo razveselilo to zaupanje, ravno tako zelo čutim teža bremena, ki mi ga nalaga. Zastavim vso svojo moč, da ga dovedem do cilja po dolgi, trnjevi poti. Ako pa nastopijo razmere, ki bi mi to onemogočile, potem rajši odložim mandat, nego pa bi podpiral položaj, ki bi spravljal v nevarnost, ako bi trajal dalj časa, ne-le moč države, marveč celo njen obstoj.“

5.

Z dne 4. januarja 1875.

Ker je baron Dipauli nastopal proti Hohenwartovi taktiki in je časopis „Vaterland“ napadal „die Reichsrats-Föederalisten“, prosi Hohenwart Bleiweisa, naj kranjsko časopisje nastopi proti „Vaterlandovi“ taktiki, „pred tem moramo biti vendar varni, da ne bodo še lastni bojovníki od zadaj na nas streljali.“

6.

Z dne 30. januarja 1875.

Izraža sožalje ob smrti dr. Coste in je kakor Bleiweis prepričan, da je zapustil Costa v stranki vrzel, ki jo bo težko zamašiti. Omenja Costov patriotizem in njegovo neutrudno delavnost.

7.

Z dne 21. marca 1876.

Zahvaljuje Bleiweisa in Poklukarja za podporo listu „Oesterreichische Rundschau“ in ju prosi za sotrudišтво.

Na Bleiweisovo vprašanje, kaj storiti v politiki, odgovarja Hohenwart: „Adresa kranjskega deželnega zbora naj bi izhajala iz važnega „gravamen“ dežele in iz popolnega nezaupanja do sedanjega ministerstva izvajala vzrok, zakaj se obrača deželni zbor naravnost do cesarja. Če ni takega „gravamen“ izza zadnje dobe

¹⁾ Hohenwart je propadel na Notranjskem proti dr. Razlagu, zato pa mu je odstopil mesto dr. Poklukar na Gorenjskem, kjer je bil potem vedno izvoljen.

t. j. od zadnjega deželnega zbora in bi se adresa hotela omejiti le na splošna, politična razmotrivanja (obnovitev nagodbe z Ogrsko, dosedanje stališče ministerstva, ki se je v zadnji seji državnega zbora naravnost proglasilo za služabnika ene stranke), potem bi bila gotovo posledica razpust deželnega zbora. Ako smatrate v tem trenutku razpust za nevaren, potem je bolje, da ne storite tega koraka in da pri ugodni priložnosti v deželnem zboru zaslužen ožigosate ves vladajoči sistem.“

8.

Z dne 3. maja 1879.

Od vlade se pri državnozborskih volitvah leta 1879. ni moči zanašati na drugega nego na „*dobrohotno nevtralnost*“.

9.

Z dne 23. maja 1879.

Grof Taaffe je zagotovil strogo *nevtralnost* uradnikov. Ako se kljub temu kdo eksponira za ustavoverno stranko, naj se to naznani pri deželnem predsedniku.

10.

Hohenwart pozivlja z dne 8. junija 1879. kranjske veleposestnike na skupen dogovor v Ljubljano na dan 2. julija 1879. v salon hotela „Evropa“.

Naloga veleposestva je: 1) kot konservativen element posredovati med mestnim in kmetiškim prebivalstvom, da ne zaide država v prenagljeno novotarjenje in da ne odreveni v stagnaciji ali nazadovanju; 2) posredovati v narodnem oziru, ker živi veleposestvo na eni strani med ljudstvom, na drugi strani pa ima zaradi svojega socialnega položaja stike z raznimi narodnostmi države; zato nastopaj za enakopravnost vseh narodnosti.

V sedanjem času se je pa veleposestvo, zatajivši svojo konservativno naravo, priklopilo politično in narodno vladajoči stranki. S tem je spravilo v nevarnost svojo ekzistenčno upravičenost.

11.

Z dne 24. junija 1879.

Hohenwart ni mogel izposlovati, da bi bil grof Taaffe dal deželnemu predsedniku kranjskemu vitezu *Kallini* dovoljenje za kandidiranje v državni zbor, ker je bilo brez izjeme določeno, da je političnim uradnikom prepovedano kandidirati. Hohenwart odobrava to prepoved.

Bleiweis je hotel s kandidaturo Kalline izpodriniti Dežmana, o katerem pa pravi Hohenwart, da „spada v državnem zboru vsekako med najnepomembnejše člane, najsi je v deželi še tako neprijeten, zato bi tudi za ministerstvo ne bilo vzroka, da bi njemu na čast prelamljalo svojo lastno naredbo.“

12.

Z dne 11. decembra 1879.

Na mesto umrlega državnozbornskega poslanca grofa Barba opozarja Hohenwart na princa Ernsta Windischgrätz, ki bi bil pripravljen vzprejeti mandat in „bi bil vsekako zelo zanesljiv in zvest zaveznik“.

DR. JOSIP FERFOLJA:

Masarykova praktična filozofija.

Dalje.

Da bi človek ljubil le iz sebičnosti, pravi M., ni resnično.

Razširjeno je mnenje, da obstoja le *rodbinska* ljubezen in da se ta ljubezen le prenaša na druge slučaje. To je napačno mnenje, ker imamo mnogo drugovrstnih slučajev ljubezni,

ki nimajo z rodbinsko ljubeznijo ničesar skupnega.

Drugo mnenje zopet trdi, da obstoja le *spolna* ljubezen. To je nemogoče; kajti poltnost je nagon, in nagon sam se ne more izpremeniti v ljubezen.

Pesimizem trdi, da človek nima ljubezni, da ima le *sočutje*.

Kaj pa je nasprotje ljubezni, kaj je neljubezen?

Kakor imamo razne stopinje ljubezni, tako imamo tudi različne stopinje neljubezni:

- malomarnost* — *apatija*: človek vsled posebnega, a vendar naravnega sestava živčevja ali *sploh ne občuti* ničesar ali pa ne občuti tako *hitro* kot drugi povprečni, normalni ljudje — in ne občuti tedaj niti nobene ljubezni;
- pomanjkanje sočutja* ali *simpatije* sploh: to je etična napaka, človek n. pr. vsled napačne vzgoje ni imel niti prilike spoznavati bol in bedo drugih;
- zlobnost, sovraštvo, pozitivna neljubezen*.

Od te neljubezni je treba razločevati stanje *humorja*: i v srcu dober človek se mora časih smejati tudi nesreči.

Po *Schopenhauerju* mora dostojen in razumen človek v svojem 40. letu postati *sovražnik človeštva*: to baje ni navadno *sovrašтво*, marveč le neko — *življensko razpoloženje*, do katerega je prišel človek po spoznanju slabosti tega sveta in izza kojega potem zaničljivo motri ves svet in vse človeštvo.

V.

Etični in socialni pomen ljubezni.

Kakšna bodi naša ljubezen?

Ljubezen bodi *slepa*, pravijo nekateri. To naziranje se pojavlja tudi v književnosti, n. pr. francoski. *Balzac* meni, da *tisti, ki razmišlja, že ne ljubi več*. V angleški in ruski književnosti se pa že zahteva *zavedno* ljubezen. Češki književniki, izvzemši edinega Nerudo, se ogrevajo za slepo ljubezen.

Za *otroke in slabiče*, pravi M., je dober ta nauk o slepi ljubezni: oni potrebujejo iluzije; za krepkejšega človeka pa to ne velja. Njemu je na tem, da *pogleda na dno*, da promatra tudi *hude, neprijetne stvari* — in vendar ljubi; on zahteva torej *zavedno* ljubezen.

Nadalje bodi ta ljubezen *uspešna*: *delati* moramo za druge. Amerikanci govorijo o ljubezni *mišic*. (Ako je bilo kedaj krščanstvo dobro, tedaj je bilo gotovo in edino takrat, ko je bila njegova ljubezen *delavna, uspešna*, ko se ni zagrinjalo v megleno oblačilo neke abstraktne, papirnate ljubezni.)

Ljubezen bodi nadalje *stalna* in *razumna*, ne sme se izgubljeni v samo čustvovanje, v sentimentalnost. Igračkanje s čustvi, solzavost in nekoliko razburjenja — to še ni prava ljubezen: to je zgolj *romantika čustva*.

Angleži pravijo: ljubi me malo pa dolgo.

Rodoljub, ki se venomer zaklinja s svojo ljubeznijo do domovine, je vedno sumljiv. V tem je videti le romantiko, razburjevanje s čustvi, neko slabost, nervoznost, *čustveno polovičarstvo*.

Prihaja vprašanje *miloščine*. Ali naj dajemo miloščino ali ne?

Eni pravijo: miloščina je le slepljenje samega sebe. Ljudje hočejo imeti mir in zato dajejo miloščino, — to ni nobena ljubezen. Zato pa proč z miloščino in na njeno mesto socialne reforme. To naziranje prevladuje na Holandskem, Angleškem in Nemškem. V drugih deželah ta nazor ne prevladuje, — posebno nasprotni so mu v katoliških deželah, na Francoskem, v Avstriji,

Italiji in potem tudi na Ruskem (Dostojevski je videl v ruskem beraču ideal pravega krščanskega človeka.)

Na obeh straneh se pretirava: človek ne more vselej odreči miloščine, četudi si je svest, da se beda ne da odstraniti z miloščino, da zahteva ta beda temeljitih preuredb, da vpije po pravičnosti in ne po milosti.

Mesečnih prispevkov za občinske reveže ni mogoče smatrati za nobeno reformo; v tem je videti le nek aristokratizem. Nočemo gledati beračev, hočemo imeti mir pred njimi; — in s tem bi se naj beda odstranila?

Premožne ljudi jako ovira pred spoznavanjem bede vzgoja, ki gre za tem, da bi se revščina samo prikrivala. Toda revščino je treba spoznavati; izobraženi človek si mora biti svest vedno in povsod človeške bede, in svest tudi, da je vedno potreba njegove pomoči: to se pravi imeti socialen program.

Trenotni napadi sočutja, nabiranje darov za tegaalionega nesrečnika — ne pomenja mnogo.

Pač je lahko navduševati se za narod, a nikjer tega naroda ne videti.

Delavna, uspešna ljubezen, to je socialni program modernega človeka.

Spoznavati moramo bedo *nele* od *socialne* strani, ampak tudi s stališča *nравности*. Že spoznavanje, študiranje razmer je kos človekoljubja. Že s samim spoznavanjem pravega in resničnega stanja stvari bi se marsikdaj lahko beda odstranila, oziroma zmanjšala (n. pr. pri sodstvu).

I tu torej vidimo, da je *čustvo odvisno od razuma*.

VI.

Kdo je naš bližnji?

Ali je mogoče ljubiti sovražnika? Ta ljubezen sicer *ni nemogoča*, vendar cela človeška narava se ji zoperstavlja. *Krščanstvo sicer to ljubezen zahteva, toda povprečnemu človeku ni mogoče ga poslušati.* Preje bi sprejeli *Konfucijev* nauk, ki pravi: *ljubi tistega, ki ti dobro dela, in napram sovražniku bodi pravičen.*

Sicer ni sovražnik enak sovražniku, in vsakega našega sovražnika tudi ne moremo sovražiti, toda tudi naravnost *ali pozitivno ljubiti ga je zelo težko, skoro nemogoče.* (Pri pre-ojanju prijateljstva in neprijateljstva je časih velika zapreka nepoznanje razmer; ni vsak, ki se nam zdi prijatelj, tudi v resnici naš prijatelj, in marsikak naš neprijatelj živi le v naši domišljiji.)

Zato, ker je tako težko ljubiti svojega sovražnika, formulira Tolstoj svojo ljubezen k bližnjemu tako, da naj človek ljubi svojega bližnjega *bolj* kot samega sebe.

Tolstoj vidi v Kristusovem nauku: ljubi svojega bližnjega kot samega sebe, neko *sebičnost*. Da, je tako, toda to je pač *pravična sebičnost*.

Krist in Tolstoj učita, da *se nimamo upirati hudemu*. In Tolstoj utemeljuje to praktično s tem, da pravi, da nam je mogoče sovražnikov napad, oziroma sovražno *aktivnost* sploh, ublažiti ali celo onemogočiti s svojo *pasivnostjo* (n. pr. v vojski), — dočim bi s svojim dejanskim odgovorom sovražnikov napad le še podkurili.

Jaz dvomim zelo, pravi M., da bi bil ta Tolstojev nauk pravi.

Oglejmo si stvar bliže. Tedaj ne protiviti se zlu — *kateremu* zlu, in *kako* se neprotiviti? Predvsem se je treba ozirati na vsako dejstvo posebej, posebej na vsako posamezno zlo.

Vojska *še ni največje zlo na svetu* (nezgode, bolezni in beda v delavskih slojih zahtevajo še večjih žrtev kot vojske.)

Med *pravično vojsko* in *militarizmom* je razloček. Militarizem je v prvi vrsti gospodarski zistem, ni vojska, ampak le priprava za njo. V mnogih deželah je militarizem škodljivejši v nravnostnem, nego v gospodarskem oziru. Vendar nahajamo tudi v militarizmu nekaj, kar lahko sprejmemo.

Tedaj spoznavati je treba vsak posamezni slučaj, za vsako deželo posebej, in potem soditi. Ne kaže delati abstraktne in presplošne sodbe.

Moderni kulturni razvoj stremi sam za tem, da se militarizem in vojska polagoma odpravita. Toda ta razvoj se ne reši avtomatično, ampak je treba *zanj delati*.

Nele fizično, telesno nasilje, ampak tudi moralno, *duševno nasilje* je *treba odstranjevati*. Zadnje je še mnogo hujše od prvega.

Proti zlu se moramo torej bojevati in sicer takoj od začetka, zlo treba zatreti takoj v kali.

Braniti se proti zlu tudi z železom — to ni nasilje. Braniti se — *to je in mora biti dovoljeno*. Toda imejmo pred očmi vedno pravilo: *braniti se le toliko, kolikor je potrebno, da bi premagali zlo. Nič več!* To je gotovo težko pravilo, zelo težko (človek v razburjenosti, iz maščevalnosti i. t. d. udari bolj, nego je treba), toda še veliko težji, da celi človeški naravi nasprotujoč je nauk Krista in Tolstega.

Razlika je tedaj med nasiljem in obrambo. Nasilje ni dovoljeno; kajti če bi bilo dovoljeno, tedaj bi se ga smel vsakdo posluževati, kar bi pomenjalo — *brezvladje*.

Niti iz dobrega namena ni dovoljeno nasilje; kajti iz enega nasilja se poraja drugo.

Pravijo, da po tem nauku družba *oslabi*, da postane mehkuzna. To ni res! Narobe! *Kjer je nasilje — tam je tudi suženjstvo doma*.

Braniti se proti nasilju, proti zlu pa je dovoljeno in tudi potrebno. Toda mi se moramo postaviti v bran že v prvem početku, ne šele tedaj, ko je že hiša v plamenu. To nam je mogoče le z *neumornim delom*, le z njim premagamo duševno in telesno nasilje. *Naše delo bodi tako, da z njim sploh onemogočimo postanek nasilja in zla*.

Moramo vedno paziti. Javna kritika je nujno potrebna, ne radi kritike, ampak kot sredstvo v dosego višjega namena: preprečevati nasilje. Dosedaj se je v kritiki premalo naredilo. Ni dovolj samo malo pokritizirati in potem umolkniti. Tako delajo *tzv. dobri ljudje*, ki se boje vsega nenavadnega, neprijetnega, kar bi jih utegnilo zadeti pri njihovi kritiki. (Največ se boje — zamere.)

VII.

O ljubezni do samega sebe.

Kako naj človek ljubi samega sebe? Mnogo in mnogo jih tega ne ve.

Iz splošne odvisnosti človeštva izhajajo, da vpliva človek na človeka. Da, mi vplivamo vzajemno drug na drugega, večinoma *nehote*. Vsaka naša lastnost vpliva tudi na zunaj, naj že hočemo ali ne. Mi živimo vedno v mislih in govorih drugih ljudi. To je *pomanjkanje individualizma*. Mi živimo preveč izven sebe, v odvisnosti od drugih, prilagajamo se svoji okolici, vedno mislimo, kako in kaj delajo drugi. In posledica tega je, da *izgubimo veliko lastne osebnosti, lastnega značaja*. Proti temu ne pomaga nič drugega nego to, da pazimo bolj na-se, da pazimo več na razvoj *lastne vzgoje*; to še ne pomenja, da bi bil človek *pre-vzeten*, marveč le *pravičen k samemu sebi*.

Skoraj bi se dal ta stavek tako formulirati, da imej človek nele samozavest, ampak celo neko *spoštovanje do samega sebe*.

Ako zahtevamo zavednost *na sploh*, tedaj ne smemo biti nepravilni niti proti sebi samim.

Mi moramo imeti zaupanje v sebe, vero v sebe; to ni ponos v slabem, marveč le v dobrem pomenu, t. j. pomenja osebno možatost, pomenja značajnost.

Zahtevamo torej na kratko: *nravno enakopravnost med seboj in svojim bližnjim.*

Mi se ne smemo zanašati iz lenobe na drugega, ne smemo čakati pomoči od zunanjega sveta, marveč se smemo in moramo zanašati na lastno moč, na lastno energijo — *delati moramo največ za - se.* Le na ta način ne pridemo drugim v napotje, da bi morali skrbeti in delati za nas, in s tem tudi izpolnjujemo svojo nravno dolžnost: ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe

Iz te ljubezni do samega sebe proizhajajo potem take osebne lastnosti, katere imajo svojo ceno same posebi, ki se same po sebi sankcionirajo, in iz katerih ima brez drugega tudi človeška družba svoj dobiček. Take lastnosti so: *resnicoljubnost, čistost sramežljivost* itd. Vsaka *laž je sleparstvo samega sebe.* Za to je tudi resnicoljubnost sankcionirana sama po sebi, dopada se nam sama po sebi brez ozira na druge. *Brez resnicoljubnosti ni značaja!*

VIII.

O pravičnosti.

Ta pojem izpopolnjuje pojem ljubezni, človekoljubnosti.

Nek francoski etik je rekel: ljubi svojega bližnjega in potem delaj, kar hočeš. To nam ne zadostuje: iz pojma *nравne enakopravnosti* z našim bližnjim izhaja nepristranska, neosebna ljubezen, *izhaja pravičnost.*

Omejena ljubezen (ponajveč rodbinska) pomenja sebičnost krivičnost.

Pri pojmu pravičnosti mislimo največ na *zakonitost*, na ono zakonitost, ki je *poosebljena v kazenskem zakoniku.* To je napačno.

Pravičnost je *bistveno isto kot simpatija*; onega velikega nasprotja, ki ga vidimo nad njima, sploh ni. In za to je tudi brezpomembno prepirati se o tem, kaj je važnejše, pravičnost ali simpatija.

S pojmom pravičnosti si le spopolnjujemo pojem simpatije, to pomenja toliko, da je pravičnost le ugotovljena, kodificirana simpatija.

Ne pozabimo, da ta kodificirana pravičnost ni nič absolutnega: Zakonodajalec se lahko moti in njegovi zakoni se izpreminjajo. Izvir zakona tiči v simpatiji, ki je le utelešena, ugotovljena v oni kodificirani pravičnosti.

Dalje.

Pregled.

Socialno-politični.

Socialni muzeji.

Centralizacija kapitala kot neposredna posledica produkcije s pomočjo strojev ni revolucionirala samo ekonomske strukture, ampak je posegla enako mogočno v socialni organizem. Na eni strani je rodila veliko buržoazijo, plutokratično aristokracijo, na drugi industrielni proletarijat, četrti sloj. Odsihdob se pojavlja z vedno večjo važnostjo takozvano socialno vprašanje, ki ne pomenja v svoji enostavni prvotnosti nič drugega, kakor stremljenje po uporabi novih produktivnih sredstev v kolikor mogoče enakomerno korist vsega človeštva.

V zvezi s praktičnim življenjem pa pomenja to vprašanje velikokrat jako komplicirane probleme, ki stoje med drugim v programu velikih političnih strank. Ali dočim razpravlja o njih politika vedno s stališča posebnega interesa, se postavlja teorija, vsaj v svojem idealnem pomenu, tem problemom le kot objektivno razmotri vajoč kritik nasproti. Je ne propose rien, je n' impose rien: j' expose! — kakor je postavil Sombart na čelo svoje znane knjige o socializmu in socialnem gibanju.

Teorija raziskuje in v ta namen potrebuje snovi, surovega materiala. Brez tega študija ni nobene znanosti. Ali socialna vprašanja ne spadajo v znanost, kjer bi bilo mogoče eksperimentirati v retorti ali s številkami. Snov, ki jo potrebuje teorija pri njih študiju, posega v tako različne panoge vsega človeškega življenja, prav skoro po celem svetu, da se je morala kmalu pojaviti potreba, po velikih centralah, ki bi skrbno nabirala tako gradivo, ga registrirala in klasificirala ter napravila s tem dostopnejše znanstvenemu proučevanju.

Take centrale in rezervare gradiva za študij socialnih vprašanj so začeli imenovati v zadnjih letih socialni muzeje. Anglež Twining v Draždanec Peter Schmidt sta dala tej ideji iniciativno, že pred pol stoletjem. Po našem znanju so se lotili te ideje praktično najprej Italijani leta 1874 s svojim kraljevim institutom za socialno znanost „Cesare Alfieri“ v Florenci z naslovom Scuola di Scienze Sociali dalla Società di Educazione Liberale, kakor

so Italijani poleg Angležev sploh edini narod na svetu, ki dovoljuje docirati priznanim socialistom na svojih akademskih stolicah. Kot slična zavoda, vendar brez šole, obstojata nekaj let v Amsterdamu Centraal Bureau voor Sociale Adviezen in Kopenhagenn Det sociale Sekretariat & Bibliotek.

V Frankfurtu ob M. obstoja sedem let Sociales Museum. Zelo sličen zavod je Department of Social Ethics na Havardskem vseučilišču v ameriškanskem Cambridge.

V Berlinu imajo Zentralstelle für Volkswohlfahrt in istotako je v glavnem namenjena temu specialnemu socialnemu vprašanju Library of Sociological Science v New Yorku. Semkaj spada v nekem oziru tudi Centrale für private Fürsorge v Frankfurtu ob M.

V drugo kategorijo spadajo centrale, ki zbirajo snov bibliografično, kakor Internationales Institut für Sozialbibliografie v Berlinu, ki izdaje svoje sezname v nemškem, francoskem in angleškem jeziku in šteje med svoje voditelje teoretike kakor Wagner, Brentano, Philippovich, Karl Menger, Charles Gide in Sidney Webb. Podobno je organiziran Institut international de Bibliographie v Bruslju in British Institute of Social Service v Londonu, v katerega prezidiju sta poleg drugih tudi westminsterski nadškof Bourne in znani angleški socialist Sidney Webb.

Švicarji so si ustanovili leta 1907 v Curihu Zentralstelle für sociale Literatur der Schweiz, ki je največ deželnega pomena, kakor pravijo sami v programu „... bezweckt die soziale und wirtschaftliche Entwicklung der Schweiz zu fördern, indem sie einschlägige Literatur sammelt, die schweizerische möglichst alleseitig, die ausländische soweit als erforderlich“ in navedi kakor vsi podobni zavodi „... diese Sammlung allen Interessenten unentgeltlich zugänglich macht und ihre Benützung durch Anstellung eines Bibliothekars und durch Unterhaltung eines Lese- und Arbeitszimmers erleichtert.“ Ta zavod se odlikuje od vseh podobnih s tem, da posojuje svojo literaturo tudi na dom. Kot spomin na svoje delo v tem institutu naj mi je dovoljeno omenjati socialističnega delavca, ki je sestavljal v tem zavodu poročilo za švicarski strok. kongres 1909.

V Parizu se nahaja za vojnim ministrstvom v skrivni ulici Las Cases Musée Social, ustanovljen leta 1894 kot société reconnue d'utilité publique. Razmeroma priprosto dvonadstropno poslopje je sezidal grof Chambrun na lastne stroške in založil tolik depô, da je mogoče stavbo obdržati. Vstop ima vsakdo, brez verske ali politične razlike in dela tam, kolikor časa hoče. Article premier teh statutow pravi še: La Société du Musée social a pour but de mettre gratuitement à la disposition du public, avec informations et consultations, les documents, modèles, plans, statuts etc., des institutions et organisations sociales qui ont pour objet et pour résultat d'améliorer la situation matérielle et morale des travailleurs*. Zavod izdaja svoje Annales, revue mensuelle, „consacré à la vie courante du M. S. et à la chronique sociale“ in kot supplément k tem analom še Mémoires et Documents „publié des articles originaux ou des monographies“. Med poslednjimi nahajamo dve študiji nemške ženske pisateljice gđ. dr. Schirmacherjeve. Biblioteka šteje 25.000 del.

Dočim je pariški zavod vobče zelo popularna naprava, služijo Instituts Solvay de Sociologie v Bruslju edino strogo znanstvenim namenom in vstop je dovoljen le, kdor se izkaže z zadostno znanstveno podlago.

Po definiciji v Notire sur l'organisation de l'Institut je „laboratoire des recherches scientifiques.“ Belgijski bogatin Solvay, ki je ustanovil v ravno istem Parc Léopold zavod za filozofijo, je sezidal leta 1902 s svoto 650.000 frankov tudi to poslopje. Biblioteka šteje blizu 8000 knjig in kakih 100.000 periodik in brošur, ki so registrirane po alfabetu in vsebini. Naročena je na 300 časnikov in iz dnevnih žurnalov si sme vsakdo izstriči, kar mu ugaja. Nadaljna posebnost tega zavoda je ureditev, po kateri se nahaja ondi vse polno majhnih sob, tako da delavci drug drugega ne motijo pri svojem študijskem delu, in da so vse knjige nevezane in spravljene v raznobarnih škatljah, tako da je jezik knjige razviden že od zunaj. V biblioteki ni nobene kontrole. Pač vedno nekaj knjig izgine, toda ta način se je izkazal vzlic temu ekonomski kot časovno najracionalnejši. Vsak delavec se je moral obvezati, da prepusti eventualno svoj spis proti honorarju v publikacijo instituta, ki izdaje troje

periodik: Notes et Rémoires, Etudes sociales in Actualités sociales.

Skoro istočasno, ko se je emancipiral politično-gospodarski študij na londonski univerzi v posebno fakulteto, nazvano danes The London School of Economics and Political Science, je bila ustanovljena v Londonu po isti iniciativi potom javne subskripcije l. 1896 The British Library of Political Science, ki je moremo imenovati socialni muzej par excellence.

Posamezniki so ji izročili svoje specialne zbirke, manuskripte in izpiske, Združene države severo-amerikanske so jo napravile za svoj Deposit of Congressional documents in London in kasneje tudi Indija, družbe kakor Bibliographical Society, the Library Association in Child Study Society so ji takisto izročile vse svoje knjige in ves svoj material. Javne oblasti celega sveta ji pošiljajo redno svoje publikacije, iz Avstrije trgovinsko ministerstvo in razni statistični departamenti ter deset občin, med njimi Dunaj, Praga, Znojmo, Solnograd, Rovereto itd. Zlasti kar se tiče gradiva za vprašanje občinskega socializma, je ta zbirka brez dvoma unikum na svetu.

V Londonu se nahaja v British Museum sicer neizmerna biblioteka, ki ima tudi mnogo slovenskih knjig, med temi redke eksemplare iz Trubarjeve dobe, ali iz že prej navedenih vzrokov se je pokazala diferenciacija v smislu zbirke socialnega muzeja neobhodno potrebna. Naj navedem iz te biblioteko samo nekaj specialnih zbirk po njih naslovu: sociology, pauperism, unemployment, labour questions (subdivizije po delavnem času, mezda, stavke itd.) co-operation, migration, slavery, criminology, individualism, voluntarism, Nietzsche, social and university settlements, social clubs christian, philanthropic- in international socialism, collectivism, communism, revolutionary movements, syndicalisme itd. itd. Iz teh naslovov si je mogoče napraviti približno sliko o bistvu in pomenu celega zavoda, ki je združen sedaj z imenovano politično šolo tako, da se nahajajo univerzitetne učne sobe v bibliotekah.

F. L. TUMA.

□ ■ □

Kulturni.

Če je pripisovati na eni strani numerični neznatnosti, da je standard naše

civilizacije tako nizek, moramo vzrok pomanjkanja količaja cvetočega kulturnega življenja iskati največ v lastnem značaju, posebno v značaju tistega sloja, ki nam ga zgodovina kaže doslej povsod kot iniciativo in gorišče vsake nacionalne kulture. Pretirano se je odtrgala slovenska inteligenca od svojega ljudstva, in ker je še premlada, tudi nima svoje tradicije. Kar nahajamo pri njej stanovske morale, je tipično tista, ki karakterizira vse parvenije: v socialnem oziru prevzetnost in domišljavost, v kulturnem neizobraženost in brezbržnost.

Razvoja slovenskega narodnega značaja zato niso mogle pospeševati nobene velike kulturne sile in struje: ne umetniške, ne literarne, ne znanstvene, ne verske, ne filozofske. Smisel slovenske vodilne inteligence za tako reformatorno gibanje na sploh nam osvetljuje dosti značilno brezsrčnost ene in nepietetnost druge strani, ko se je nudila zadnjič formalna prilika, pisati nekoliko več o edinem takem narodno-kulturnem poskusu v versko-individualistični smeri.

Tem močnejše je vplivala zato na slovenski značaj nemška politična odvisnost in organizacija rimske cerkve.

Neprostost demoralizira poedince in narodne skupine, ne daje nobene prilike za razvoj samonikle kulture; nasprotno, zatira vsako spoštovanje in prizadevanje do nje, s tujimi navadami zastruplja podložno pleme, dokler mu ne izruje vsake individualitete; odvzame mu priliko do razvoja lastnega šolskega sistema tako s pobiranjem materialnih sredstev v svojo centralno blagajno, kakor z absorpiranjem vseh nad povprečnost zmožnih duševnih elementov, tako da nima narod nobene kulturne opore v samem sebi. Odvisnost od tujine je Neron in Saturn obenem: umori narodu mater in pobije mu lastne otroke.

Roko v roki gre s tem zistomom latinska cerkev. Zgodovinsko je dovolj znano, da je bilo Slovane jako težko pokristijaniti in zlasti hudo so se bojevali z rimsko cerkvijo Jugoslovani, ki se dolgo časa niso mogli odločiti med Rimom in Carigradom. Bolgari so se odtrgali od Rima samo zato, ker niso hoteli žrtvovati poleg svoje stare vere še narodne kulture. Le ker Slovenci in Hrvatje zaradi nastalih političnih dogodkov v odločilnem času niso imeli stika z ostalim jugom, smo ostali pri latinski cerkvi, drugače bi se skoro gotovo odcepili tudi mi od Rima, kakor

so se odtrgali Bolgari in Srbi. Da se je slovenski značaj v resnici upiral tujemu jeziku, dokazujejo Tugomirovi zgodovinski spomini, slovensko bogoslužje obeh Grkov Cirila in Metoda ter uspehi protestantizma. Brez podobnih bojev, kakor jih bijejo danes Slovenci in Hrvatje v Istri in Dalmaciji, ni mogla katoliška cerkev nikjer pri nas vpeljati bogoslužja v jeziku, ki ga narod ne umeje. Slovenske cerkvene pesmi je smatrati samo kot koncesijo narodni živi potrebi, izražati svoja kulturno-verska čustva v svojem in umljivem jeziku.

Ali fakt, da se opravlja sedaj že toliko stoletij celo najsvetejši del tega bogoslužja v tujščini, je moral odtrgati vero od prvotne kulturne sestavine naroda. Stopimo v protestantovske cerkve na Nemškem ali Angleškem in nas katolike iznenadi najprej ozka vez med občno in svečenikom. Ministrantov zvonec nikakor ne more nadomestiti živega jezika.

Kulturna rezultanta teh dveh komponent, ki sta napram slovensko-narodni kulturi od nekdaj indiferentni, ako ne celo sovražni, je v svoji tipični obliki gori omenjeni slovenski inteligent. Država in cerkev nista storili za individualnost naše kulture ničesar in danes dominirajoča inteligenca je sama premalo kulturna, da bi se lotila z vnemo naloge, h kateri jo položaj pri nas bolj kliče, kot kje drugod. V lanskem letniku te revije je kazal nekdo na njo kakor na naš socialni marazem; po našem prepričanju je to že pravi tifus, ki inficira slovensko kulturo kot njen tretji demoralizujoči element. Svoj višek je izrazila v znanem in dovolj krutem naziranju, da hčerke revnih slovenskih delavcev ne sodijo v višji dekliški zavod.

Ali tudi če smatramo take izjave za duševno konsekvenco svoje generacije, se nam vendar ne zdi nobena stvar tako značilna, kakor splošno razširjeni redni gostilniški sestanki slovenske inteligence. Ne delamo si iluzij in vemo, da nek del sam nima predpogojev za višje delo; ali da bi vsi tisočeri, ki sede dan za dnevom toliko ur za alkoholno mizo, nikdar ne imeli višjih potreb, tega nam ne bo lahko dopovedati.

Ako že hočemo sprejeti tako življenje kot del slovenske individualnosti (trditve, da so družabno potrebni, bi lahko ovrgli z angleškim protidokazom) — s čim naj opravičujemo potem duševni nivo pogovorov in druge, fizične do-

godke teli omizij? Slejaliprej se odvrne vsaka krepostna žena od moža, ki ne najde doma dela in zabave in tudi sam sebi zadostiti ne zna — samo slovenska mladina naj se ne odvrne s preziranjem od takih vzgledov svoje generacije in beži pred očitanjem samote in svoje vesti v gostilno in hrupno tovaršijo?

Zelo občutno se nam kaže posledica duševne letargije slovenske inteligence v pomanjkanju vsake svoje znanstvene literature. V tem smo kulturno še tako zaostali, da se danes fakično Slovenec, ki ne umeje vsaj enega tujega jezika, niti površno znanstveno naobraziti ne more. Par avtorjev bi se morda dobilo — ali kdo bo take stvari čital?

Doba, ko so bili dijaki glavna opora slovenski književni produkciji, je daleč za nami. Utis imamo, o katerem spregovorimo več morda o priložnosti, da si želita danes pri nas naobrazbe resnično samo kmet in delavec — in s tem smo stopili Slovenci v podobno kulturno fazo, kakor so jo imeli nekoč na Angleškem, ko je bil tu glavni odjemalec znanstvene, politične in ekonomske literature tovarniški delavec.

F. L. TUMA.

□ ■ □

Strokovni.

Strokovni pokret v Bolgariji. — Glavna delavska zveza Bolgarske je izdala koncem prošlega leta obširno poročilo o delu strokovnih organizacij iz leta 1904—1909. Mi omenjamo to poročilo osobito raditega, da naši so drugi spoznajo bratski bolgarski pokret, in tudi raditega, ker je njihov pokret dokaj sličen našemu.

Strokovni pokret na Bolgarskem je prilično mlad. Pravzaprav se začel od leta 1902—1903. Resnica, že leta 1894 je bil storjen poskus, da se osnujejo strokovne zveze, toda radi ekonomske zaostalosti in pristno bolgarskega načina proizvodnje je ostal ta poskus brez uspeha. Po končani gospodarski krizi leta 1901 se je pričelo na Bolgarskem novo življenje. Na razvalinah pristno-bolgarskega načina proizvodnje, ki je neprestano propadalo, se je dvignil veliki kapital; industrija, fabrike. Ta preobrat v proizvodnjo je vplival tudi na delavce, izpremenil njihov položaj in odtlej so se začele osnavljati organizacije.

Na Bolgarskem, kakor i pri nas, so različne narodnosti. Poleg glavnega elementa Bolgarjev, so ondi Turki, Rumuni, Grki, Cigani, Hebreji, Jermeni, Tatarji i. t. d. V delavskih organizacijah so vse te narodnosti, ker se vsi ondašnji delavci zavedajo, da imajo enake razredne interese. Strokovne organizacije so osnovane na isti podlagi, kakor naše. Vsaka stroka ima svojo zvezo, katere vse skupaj tvorijo glavno delavsko zvezo. Doslej obstoja 13 zvez, ki štejejo skupaj 3424 članov. Največje število članov ima kožarska zveza, katere šteje 532 članov. Tu moramo posebno naglašati agitacijsko delovanje organizacij. V zadnjem letu se je vršilo 2570 strokovnih sej, 2151 strokovnih sestankov, 251 javnih shodov, 495 predavanj. Izdanih je bilo 72 oklicev, tiskanih 41.060 letakov. Način plačevanja članskih prispevkov in dajanje podpor je isti kakor pri nas. Delavnik se je organizacijam posrečilo skrajšati od 14, 16 in 18 ur na 9, 11, 12. Tekom 4 let je bilo 312 stavk, izmed kojih je 70 uspelo popolnoma, 76 deloma, 167 pa je ostalo brezuspešnih.

Bolgarski delavski pokret se zrcali v delavskem tisku. Glavno glasilo socialno-demokratske stranke in glasilo Delavske Zveze je *Rabotničeski Vjesnik*, ki izhaja 3krat na teden in ima okrog 3000 stalnih naročnikov. Poleg tega izhaja še 8 strokovnih listov in sicer: *Željezničar* z 800 naročnikov, izhaja 2krat na mesec; *Telegrafsko-Pošt. Vjesnik* z 835 naročnikov, izhaja 2krat mesečno; *Rudničar* z 800 naročnikov, izhaja 2krat mesečno; *Tutun-rabotnik* s 600 naročnikov, izhaja 2krat mesečno; *Pečatar* z 800 naročnikov, izhaja 2krat mesečno; *Sjezen biletin*, organ tekstilnih delavcev, z 800 naročnikov, izhaja 1krat mesečno; *Kožarski radnik*, s 100 naročnikov, izhaja 1krat mesečno; *Krojač*, s 100 naročnikov, izhaja 1krat mesečno. Razven teh listov je začel v zadnjem času izhajati *Metal-rabotnik*, in stranka ima še svoj znanstveni list *Novo vreme*, učiteljski pa svoj organ *Učiteljska iskra*. Strankarska izdaja socialno-demokratskih knjig in brošur so mnogobrojna. Sama njihova socialistična književnost je močnejša od vseh drugih jugoslovanskih socialistov skupaj. Stranka ima svojo tiskarno. Iz tega se vidi, kakšno važnost pripisujejo bolgarski delavci delavskemu tisku.

Delavskega varstvenega zakonodavstva v Bolgariji ne poznajo.

Glas Svobode, Sarajevo.
št. 6. dne 4. februarja 1910.

□ ■ □

Literatura.

Janko Kersnika *Zbrani spisi*. Uredil dr. Ivan Prijatelj. Zv. V., Seš. II. V Ljubljani 1909. Založil L. Schwentner. Cena V. zv., seš. II. broš. K 1'50, po pošti K 1'60. — Vezana izdaja: V. zv. v platno vezan K 6, v polsnjje vezan K 7, po pošti 30 v več.

Zadnji sešitek Zbranih spisov prinaša kritike Janka Kersnika in komentar dr. Ivana Prijatelja.

Kakor so Kersnikovi »leposlovni in politični listki« važen prispevek za spoznavanje političnega in socialnega miljeja iz nedavno preteklega dobe, tako so važne njegove »kritike« za ocenjevanje celotnega svetovnega naziranja t. zv. slovenskih naprednjakov iz let 80tih. Morda so še pomembnejše.

Kersnikove kritike so zrasle vse v dobi dr. Mahničevega nastopa in delovanja. Po večini so tudi naperjene proti temu.

Nad vse zanimivo je vsled tega, kako se Kersnik bori proti Rimskeemu Katoliku. NB! Kersnik kot reprezentant tedanjega naprednega izobraženstva, narodnjaštva.

Ali ni silno karakteristična za ta sloj ocena Kersnikova o »Rimskem Katoliku«? Kersnik ne odgovarja Mahničevim napadom — dasi konstatira naravnost, da je »vsebinsa vseh člankov do malega polemična, oblika povsod skoraj izzivajoča« — nič drugega, nego le ironično vzklika: »Živel novi — breznarodni prorok!« Odgovarja torej na filozofična razglabljanja s slagerjem! Kakor se je dogajalo takisto še pozneje in dan-današnji tudi...

Ali pa kritika o Dvanajstih večerih dr. Mahniča! Odgovarjajoč na Mahničeva razmotrivanja o mnogobrojnih problemih, ki se jih je ta dotikal v svoji knjigi, se Kersnik noče spuščati v meritorno razpravljanje. Le par postranskih, niti ne važnih stvari se loti, drugo prezira. In vendar je bilo toliko sporne snovi v Dvanajstih večerih!

Ne trdimo, da bi Kersnik ne bil mogel pisati sijajnih kritik: njegova

polemična ocena o Aškerčevih »Bataladah in Romancah« baš dokazuje, da je bil Kersnik prav vzoren in nevaren debatér. Toda neoporečno se nam dozdeva, da je v dobi, koje reprezentant je Kersnik, začela že pojemati duševna energija slovenske posvetne inteligence, da je polagoma skoro popolnoma zapadla v letargijo in opešala takoj, ko se je začel oglašati pri nas klerikalizem, zavrt v moderno haljo.

Iz tega dejstva tudi lahko opravičeno izvajamo posledico, da ni nič čudnega, če se je moč klerikalizma pri nas na vseh poljih tako hitro zajedla do korenin: saj ni bilo poštenega, močnega nasprotnika v posvetnem izobraženstvu! To je bila njegova tragična krivda...

Dr. D.

Pouk francoščine in modernih jezikov sploh. Spisal Friderik Juvančič, c. kr. profesor. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Ponatis iz »Pedagoškega Letopisa« za leto 1909. Str. 54. Polagoma smo se lotili Slovenci različnih disciplin. Najnovejši pojav je gorenja mala razprava. Stročno povedal nam je profesor Juvančič glavne misli o pouku modernih jezikov. Delce seveda nima nič izvanrednega in samorodnega, — je le kratek pregled o podatkih, katere mora poznati vsak lingvist. Ravno zato pa je razprava jako praktična in poučljiva tudi za lajka, ki želi imeti pregled o razvoju in pouku modernih jezikov. Brez nepotrebnega rezoniranja navaja razprava glavne misli o pomenu znanja modernih jezikov, metodi učnih sredstev in organizaciji modernega jezikovnega pouka na srednjih šolah.

Juvančič odgovarja najprej na vprašanje: zakaj in čemu se učimo modernih jezikov? rekoč: da bi bilo treba odgovora za vsak jezik posebej. Vendar bi lahko splošno odgovoril: učimo se tujega jezika ali za praktično potrebo ali za omiko. V tem je vsa razlika med poukom klasičnih jezikov in modernih jezikov. Pri modernih jezikih zavzema praktična potreba prvo mesto in šele na drugem mestu prihaja v poštev pomen za omiko, pri klasičnih jezikih je skoraj edini smoter formalna izobrazba. Mladenčič, ki se hoče posvetiti trgovini ob Adriji, mora se učiti italijanščine, ker je ta jezik danes

vladajoči jezik na obalih Adrije in bližnjem orientu. Italijanščina je tod trgovski jezik. Ta pouk sodi v strokovno šolo. Trgovska šola bo učila laščino za praktično rabo v trgovini. Vsi drugi cilji in smeri jezika stopajo v ozadje. Angleščine se pri nas ne bo nihče učil iz praktične potrebe, kvečjemu, ako se hoče izseliti iz domovine, posvetiti se višji trgovski izobrazbi na eksportni akademiji in iskati svoje sreče v daljnem svetu. Nemščine mora se pri nas itak učiti vsak, ker je končno pri nas še pravi državni jezik. Slovincem je poleg tega treba vsaj enega velikega kulturnega jezika, da nam postane pristopna svetovna kultura. V tem oziru je nemščina za nas najpraktičnejši jezik, ker je najpristopnejša, ker so Nemci kozmopolitje in ker ga ni naroda, ki bi tako skrbno pobiral, kompiliral, prevajal in reasumiral pridobitve posameznih ved sredi kulturnih narodov francoskega, angleškega, laškega, ruskega itd. Pri tej praktični potrebi človeku nehoti pride na spomin Rcelamova univerzalna biblioteka, ki res predstavlja nekako enciklopedijo literarnih pojavov vsega sveta. Za Slovence je torej potrebna poleg temeljitega znanja materinega jezika tudi nemščina, ki mu je najlažje pristopna in mu odpira svetovne literature, in za drugo praktično potrebo treba mu je znanje laščine. Ako Slovence bolj vleče k učenju francoskega jezika, je to ideologično. Narodnostni odpor proti kulturni civilizacijski presili nemščine obrača slovenskega in češkega inteligenta nehoti po pomoči drugam, in nudi se mu v tem najkulturnejši jezik francoski. Francoščina se praktično rabi v Avstriji danes kot salonski jezik, drugič kot diplomatski jezik, — za Slovence torej dvoje jako omejenih polj. Pač je treba povdarjati moment, katerega se Slovenci skoraj ne zavedajo; kadar se uče francoščine, iz katerega tudi profesor Juvančič skoraj ne takne, in to je moment formalne izobrazbe (*Ausgestaltung*) lastnega materinega jezika.

Slovenščina se je razvila po posameznih literatih; šolska vzgoja in pouk prihajata malo v poštev, Zato pa je preveta slovenščina od vseh plati po individualnih vplivih. Vsak pisatelj piše nekako iz sebe in zase

in v stvarja na novo. Zato se križajo v moderni slovenščini izrazi, kar postaja tembolj občutno, ker naši pisatelji zajemajo, ko jim uhaja domač izraz, iz sosednih slovanskih jezikov, iz češčine, hrvaščine, poljščine in ruščine, vse vprek, brez kakega vodilnega načela. Vrhovne kritične instance nimamo; bila bi to »Matica Slovenska«, ki se pa za to svojo nalogo kar nič ne briga. Kritične instance pri nas ostajajo posamezni listi, revije ter vsak urednik po svoji glavi končno odloča o pisavi, o frazeologiji in o stilu. Pleteršnikov slovar nam je dal bogato, neizčrpno gradivo za zgradbo krepke, lepe slovenščine, na sebi pa ni rabljiv, ker je le vestna kompilacija vsega tega, kar se je po razvoju slovenske literature nakopičilo do leta 1895.

Ravno nasproten razvoj od slovenščine kaže francoščina. Francoščina je konvencionalni jezik par excellence. Vsi evropski kulturni jeziki razvili so se tako, da je prevladal najbogatejši ali najrazširjenější dialekt, ali pa da je postal merodajen genialni pisatelj. Tako je Nemcem stvaril jezik Luter, ko je po svoji bibliji uvedel severno nemščino v široke mase protestantskega ljudstva. Tako je Italijanom dal književni jezik Dante, ki je blagoglasno toskanščino popolnil z bogatimi zakladi latinščine; iz njegovih del se danes italijanski literati zajemajo. Angleščina je zmes saščine, normanščine, latinščine in celtščine. Nihče med Angleži pa ni razbral do danes posameznih elementov, pač pa se čutita dve struji v angleški literaturi, germanska in latinska, tako da človek, ki obvlada francoščino in latinščino, razume skoraj docela smisel enega literarnega dela, pa, ako ne zna nemščine, skoraj prav nič drugega in obratno. Francoski nasprotno pa nam podaja tip konvencionalnega jezika. Ob nastopu nove dobe vladala so skoraj z enako močjo po Francoskem različna narečja, skupni jezik pa se je takorekoč dekretiral. Sestavila se je komisija literatov, ki so izbrali iz francoskih narečij besedni zaklad, ustanovili jezikovna pravila in ustvarili nov literarni jezik. Zato je francoščina tako precizna, ker se je kritično uredila, postala diplomatski in salonski jezik, in največja prednost

francoskega jezika je danes ravno ta preciznost in kritičnost, kar je največja pomanjkljivost slovensčine. Ako je francoščina konvencionalnim potom nastala, postala je za časa Ludovikov diplomatski jezik, in s tem je bila zopet siljena, vzgajati moment točnosti in stročnosti, in s temi lastnostmi pač francoščina ostane do nedoglednega časa svetovni jezik. Ob francoščini pa so se vzgajale nemščina, laščina, angleščina in ruščina. In ker slovanska plemena nimajo še razvitega lastnega salonskega življenja, zato je tudi še danes francoščina Rusom, Poljakom, Bolgarom in Srbom salonski jezik. Dočim med nami vsak rabi izraze po svoje, je francoski uradni jezik v vseh svojih izrazih opredeljen. To razliko čuti posebno začetnik. Slovenskemu učencu je največkrat vseeno, ali rabi ta ali oni izraz, sinonimov ne loči. V francoščini pa je za vsak predmet, za vsak pojem mogoče le en izraz. Ta moment je ravno, kateri francoščino za nas Slovence dela važno. Preciziral bi torej kot Slovenec stališče proti francoščini: da praktičnega pomena za nas francoščina nima, pač pa bi francoščina vplivala na izčiščenje in sistemiziranje našega jezika bolj, nego vsa latinščina in grščina, s katerima se iz „formalnih“ ozirov toliko mučimo. Nejasnosti slovenskega jezika sem se zavedel sam najbolj takrat, ko sem obvladal francoščino. Prav obupan nad slabostjo materinega svojega jezika, sem si skušal vsaj za silo urediti domače izraze in lotil sem se sestavljanja francosko-slovenskega slovarčka. To delo osamosvojilo me je, da sem jel spoznavati moč lastnega jezika in obenem našel sem izhod iz našega jezikovnega labirinta; vsaj mogočest mi je pokazalo, s kakega stališča se kritično da predelati naš jezik.

Odgovarjam torej na prvo vprašanje Juvancičev: „zakaj in čemu se učimo modernih jezikov“ z našega slovenskega stališča: učimo se laščine, ker je vsa prihodnost Slovencev ob Adriji; učimo se nemščine, ker nam je najdostopnejša in nam odpira kulturne zaklade vseh narodov; učimo se francoščine, da se privadimo precizno in jasno izražati svoje misli. Francoščina nam mora postati mentor, ko kritično enkrat

napravimo svojo terminologijo, ko ločimo nebroj svojih sinonimov, nabitih od povsod. S tem pa je tudi rečeno, da sta za navadno izobrazbo potrebni laščina in nemščina, za višjo izobrazbo pa pristopi za nas francoščina. Latinščina in grščina sta nepotreben, usiljen balast.

Na vprašanje, kako smo se učili in kako naj se učimo modernih jezikov, daje Juvancič kratek pregled dosedanjih metod. Učil se je jezik formalistično po slovnici, potem realistično s spoznavanjem drugih literatur, utilitaristično za rabo v življenju in konečno humanistično radi višje izobrazbe. Sklepa z rezultatom, da moderna metoda danes vse te zgodovinske metode skuša vzdržati in jih vsporedno uporabljati pri pouku. Profesor Juvancič se, žal, prav nakratko dotika psihološkega stališča. To pa je zame najvažnejše in pri pouku jezika odločilno. Saj je jezik le vidno izražanje našega mišljenja, torej psihičnega delovanja, zaradi tega pa je nerazdružen od organov, ki ustvarjajo v svojih relacijah in dotikah duševno življenje. Pri pouku jezika moramo torej imeti pred seboj predmet, t. j. človeka po svojih psihičnih in fizioloških sposobnostih ter cilj, kam naj jih razvijemo in obrnemo. Otroka pač ne bomo učili formalistično, ne realistično in ne humanistično, učili ga pa bomo „à la méthode maternelle“, ker je edina mogoča. Kdor se jezika ni učil „à la méthode maternelle“, ta ga nikdar docela ne razume; če je še tako visok filolog, najde morda v jezikih novih zakonov, dajal bo smer daljšemu razvitju literarnega jezika, ali sam tega jezika vendar ne obvlada. Tak izgled je na primer Miklošič, ki ni znal ni enega slovenskega jezika. Jaz si niti ne morem misliti, da bi človek poleg svojega materinega jezika mogel umeti še kak drug jezik, ako se ga ni učil „à la méthode maternelle“. Ta metoda pa je zopet s psihološkega stališča mogoča edinole pri človeku, dokler so njegovi možgani še pristopni izobrazbi (Formgestaltung). Brž ko so možgani dosegli konečno formacijo, je méthode maternelle izključena in po mojem prepričanju s tem vsestransko zavladanje tega jezika. Zame je temeljno načelo; jezik je nerazdružen od psihične naše notranje

formacije. Le če zrastemo z jezikom, potem ga tudi znamo! Iz tega si razlagamo, zakaj da razumemo druge jezike šele intenzivnejše takrat, ko spoznamo kakršno živo narečje dotičnega jezika. Dokler nismo bili nikdar v čustveni in umstveni dotiki z narodom, nismo slišali govoriti jezika na lastnih tleh po ljudeh, ki so ta jezik ustvarili, ta jezik le površno znamo za gotove omejene smotre ali kot diletantje. S tem pa je tudi rečeno, da se v šoli ne da izučiti tujega jezika. Zato tudi lahko rečemo: današnja šola ne more kazati nobenega pravega pozitivnega rezultata pri poučevanju modernih jezikov. Koliko je realcev, ki so se tekom dolgih let in iz mnogobrojnih najmodernejših učnih knjig navadili vsaj za silo laščine in francoščine? Skoraj bi lahko rekli — ako tega jezika niso čuli doma ali v družbi — nikdo!

Torej praktični uspeh šolskega pouka modernih jezikov do danes se zaznamuje lahko z ničlo. Šola mora torej pri najmlajšem naraščanju posnemati *méthode maternelle*; pozneje, ko se mladenič umstveno razvije, razbira podatke *méthode maternelle*, in le toliko, ob roki slovnice in čtiva; pripravlja potem mehničnega učenja na pamet bogato zalogo besedi; šola konečno kaže na bisere literarnih umotvorov, vzbuja čustvo lepote tujega jezika in vzdržuje veselje in energijo, da se ga učimo. Tako pripravljeni srednješolec pa si mora potem šele

poiskati živih virov narodnega dotičnega jezika, le potem lahko reče: znam poleg materinščine tudi ta jezik.

Trgovska šola naj se poslužuje torej mehnične spominske metode, ko uči trgovske korespondence. Šola, ki ima za cilj formelno izobrazbo, pa bo vendar tudi učila v nižjih razredih mehničnim potom prvič precizno, pravilno izgovarjanje (po sebi se razume, da je sposoben tega učiti le oni, kdor je čul in se učil jezik sam sredi pripadnikov dotičnega naroda), drugič izbirala tudi največ spominskim potom besedno gradivo za šolo in dom, za družbo in javno življenje, kolikor mogoče malo, kritično in precizno, izključevanje sinonime, tretjič v vzornem čitanju podajala in razlagala klasične literarne produkte. Te 3 stopnje se nudijo po sebi. Ožja in zato preciznejša in sigurnejša ko je mehnična podlaga, izgovor, besedni zaklad in besedna zveza, tem sigurnejše dospe vzrasli človek do razumevanja jezika, kakor ga ima kot ideal pred seboj humanistična metoda.

Od 1. do 6. leta smo se učili mehnično ponavljati besede, od 7. do 14. množili smo precej mehnično besedni zaklad materinega svojega jezika, in ko se razvije s spolom čustvo, hrepenimo po čtivu, da zadovoljimo svoji domišljiji — odpre se tudi razum. Tako pri materinem jeziku, drugače ne more biti pri učenju drugega jezika.

Dr. H. TUMA.

OTON ŽUPANČIČ:

Epigrami.

Kje in kam.

*Kje spočij mi oko v sveta mnogoličnosti?
Do resnice mi splavaj preko resničnosti.*

Beseda sem, beseda tja.

*Boj za življenje. — Zanj nabral sem sil. —
Ljudje trpijo. — Glej, zato sem mil. —
Življenje je radost. — Zato sem zdrav. —
In če zbolíš? — Potem šele mi mora biti prav. —*

RAZPRAVE

Vil. rednega zbora jugosl. soc. dem. stranke v Avstriji. Stenografični zapisnik. Cena 60 vin. — Prvikrat je izdala jugoslovanska soc. dem. stranka v Avstriji stenografični zapisnik svojega strankarskega zbora. Zanimiv je in vreden, da se ga pazno čita. Dobi se pri: „Delavski tiskovni družbi v Ljubljani“.

„KATOLIŠKO SVETOVNO NAZIRANJE IN SVOBODNA ZNANOST.“

Napisal dr. L. Wahrmond. Cena 70 v. Te znamenite brošure, ki je toliko prahu vzbudila v avstrijski javnosti, ima „Del. tiskovna družba v Ljubljani“ še nekaj v zalogi, zato opozarja iznova, naj si jo omislijo tisti, ki se zanimajo za ta eminentno važni predmet.

Drama Prešernovega duševnega življenja.

Spisal dr. Ivan Prijatelj. — Cena 40 vin.

Prešernov spomenik

Uredil dr. Ivan Prijatelj. Cena 80 vin. — Ti dve knjižici, ki so jih izdali v Prešernovo proslavo „Naši Zapiski“ 1. 1905. se nahajata še v zalogi „Delavske tiskovne družbe v Ljubljani“, opozarjamo vse one, ki bi si jih radi nabavili.

Magdalena

Spisal I. S. Machar. Preložil dr. Anton Dermota. Cena 2 K.

NARODNO VPRAŠANJE IN SLOVENC.

Napisal Etbin Kristan. — Cena 24 vinarjev. — Dobi se pri

„Delavski tiskovni družbi v Ljubljani“.

„RDEČI PRAPOR“

Osrednje glasilo jugosl. socialne demokracije. Izhaja v Ljubljani vsak torek, četrtek in soboto. Cena mu je 14 K za celo leto, 7 K za pol leta, 3 K 50 v za četrt leta in mesečno 1 K 20 v. Prinaša zelo zanimivo vsebino in je najboljša pisani slovenski politični list.

Knjigarna L. Schwentner, Ljubljana

Prešernova ulica št. 3

=====
priporoča nastopne novosti svoje založbe:=====
=====

Cankar I.: Kurent. Starodavna povest. Broš. K 1:50, vez. K 2:80, po pošti 10 v več. Ta povest je slika stoletnega trpina-veseljaka slovenskega naroda. Odlikuje se po posebnem jeziku del čudovitega domačega kolorita, tudi slog je nekaj izrednega, ne sicer cankarjevsko briljanten, a vendar tako lep, da enako lepega ne piše noben naših pisateljev. Trije sonetje na koncu povesti so tako-rekoč njen magistrale.

Cankar I.: Hlapci. Drama v 4 aktih. Broš. K 2:—, po pošti 10 v več. V drami je pisatelj v jarko luč postavil aktualno, socialno in kulturno vprašanje, ki mora zanimati vsakogar, kdor smatra šolo in učiteljstvo za faktor, ki bo pred vsemi odločeval o usodi našega naroda. Ni to navadna politična senzacijska drama, preračunjena za efemerni efekt, ampak stvar, ki pretrese učitelja, da se nad njo zamisli in premišljuje.

Milčinski Fr.: Igračke. Broš. K 2:—, vez. K 3:—, po pošti 20 v več. Zbirka ljubeznivih humoresk in satiričnih črtic zlasti uradniškega, posebno sodniškega življenja. Semtertja zazveni trpka ironija in marsikateri občutni udarec pade na justico in njene služabnike. Posebno prijetno dé čitatelju čut za socialno pravičnost, ki se v obili meri razodeva v teh navidezno „nedolžnih“ črticah..

Trdina I.: Zbrani spisi. VI. in VII. knjiga. Broš. à K 2:50, vez. à K 3:70, po pošti 20 v več. Tudi te dve knjigi prinašata celo vrsto doslej še ne priobčenih pripovednih spisov. Njih vrednost vnovič povdarjati, bi bilo pač odveč, saj o tem je že vsakdo prepričan, da ga ni med našimi inteligenti, ki bi bil tako spoznal in obenem tako prav razumel življenje našega naroda na Dolenjskem kakor Trdina. S tema knjigama pa zakladnica njegove literarne zapuščine še nikakor ni izčrpana. Še marsikak biser se bo dal iz nje izkopati.

Kersnik Janko: Zbrani spisi. V. zvezek. Broš. K 5:—, v platno vezan K 6:—, v polfrancoski vezbi K 7:—, po pošti 30 v več. V tem zvezku, obsegajočem dva snopiča, so priobčene pisateljeve poezije ter literarni in politično-polemični spisi. Urednik dr. Prijatelj jim je pridelal potreben obširni komentar, ki sedanji generaciji prinaša mnogo novega in pojasnjuje marsikatero temno zadevo iz našega polpreteklega političnega in kulturnega življenja.

Založništvo L. Schwentner vabi nadalje na naročbo:

Novih Akordov, ki so se s svojim devetim letnikom preustrojili v glasbeno revijo na ta način, da prinašajo razen skladb v dosedanjem številu tudi prilogo glasbeno-literarne vsebine. Nihče ne more tajiti, da se s tem zadošča le živi potrebi, ki jo čutijo vsi muzikalni krogi. **Cena za vse leto K 10, za pol leta 5 K, posamezni zvezki po 2 K.**